

előretölt helyőrség

vajdaság

IRODALMI-KULTURÁLIS MELLÉKLET

6

Személyes
SMS-ek – Interjú
Lackfi Jánossal

11

Bordás Győző:
Az előkerült
Krisztus

15

Lukács Lilla:
Néző voltam
a Desirén

2021. december 18. IV. évfolyam 12. szám

Könnyek [2021]

vezérvess

Antalovics Péter

Megpihen

láttam a nehéz tények csonttá merevedett vázát,
önmagukért létező szilánkok nincsenek,
egy ismerős táj felett madarak keringenek,
a hullámozó folyó kimossa a fűzfák gyökere közül a homokot, agyagot,
néhány évtized múltán eltűnik ez a keskeny part,
az öböl is csak emlék lesz, egybeolvad a nagy árammal,
amely a tengerig viszi a tekinteteket,
de a víz nem emlékszik,
mert nincs múltja,
a partját minden pillanatban ott hagyja,
a víz nem figyel a jövőbe,
fut előre céltalanul,
mert semmire sem vágyik.

lassan ez a táj is elvadul, mint gondozatlan kert,
az erdő messziről élőnek, csodákkal telinek tűnt,
most sokkal közelebb van, az utakra hajolnak az ágak,
és nincsenek benne titokzatos lények,
az ösvény egyre szűkebb, ahogy a bozót egyre barátságtalanabb,
de az ösvény egyre hosszabb, ahogy távolodik az erdő széle,
és egyre halkabban szűrődik át a folyó morajlása,
eleinte még hallani lehetett a csobogást,
ahogy a fővenyt nyaldossa a hullám,
később a susogás maradt,
végül csak a sejtés,

az eredendő szikrázás tompa, szórt fénné válik,
félúton a földre fekszenek a bizonytalan emberek,
várják az idő soha el nem jövő megváltását,
nincs félelem, nincs bizalom, nincs érzék,
egy ismerős táj felett madarak keringenek,
előre elbukott történetek ivódnak a bőr alá,
a beidegződéseken változtatni lehetetlen,
a múltnál több nem lehet soha,
csak aki eszmél, a tudat, a tudat,
a tudat az egyetlen seb.
mielőtt utoljára elfárad.

novella

NÉMI HELY, AHOL ELŐSZÖR TALÁLKOZTUNK

Tóth Szilárd

Az ő, hát tulajdonképpen, leírása: Az évek során megismertem, kiismertem, halvérű és nyugodt ember, a szemhéja enyhén lógott. Mindig kissé görnyedten járt, de mert csak így gondolkodott, keze a homlokán.

1919-ben mutattak be neki egy alak-sorban: be lettem neki mutatva. „Ő az, aki!” Ki? – zavar, tehát tudnom kéne. Az *Eloldották a vörös lovat*, azt ő írta. Mindenki olvasta, én nem. Lekezel-tünk. Sárvári elvtárs most súgja a fülembe, hogy együtt is publikáltunk. Mármint én meg ő – gondol arra. Ál-lunk, kezünkben tea (a zsebemben egy darab vaj olvad), ő beszélget, én figyelek, néha a poharat simogatom, a szája körül, hóbortos, amolyan elidőzős mozdulatokkal. Nincs felvágott nyelve, finom, kimért, átlátható mondatokban beszél, halkan, apránként. Nem olyan, mint egy proletár. Azt mondja, hogy mostanság feljegyzéseket ír, és ez őt nagyon zavarja. Hát mert hogy ő csak úgy, hát hogy zsigerből írja le azt, amit leír. „Mi az a feljegyzés?” – erre megmutatja a lakkfüzetét. Dobos füzet, olyan a borítója, mint a dobostortán a karamell. Vörös! Felüti, majd arrébb hív, egy sarokba. A füst ott is áll, mint mindenhol. Feljegyzések: kacifántos mondatok, regénycímek, egy-egy kisebb rajz. Aztán azt mondja, hogy ha holnap bejönnek a románok (márpedig bejönnek, mondta – én ezt kötve hittem), akkor ő felakasztja magát. Hát...

Először vele, hát tulajdonképpen, ha a számontartásomból kell kibogarásznom, akkor a Bastille bevételénél találkoztunk, de csak futólag. Én éppen le-szúrtam őt. Akkoriban ő azért volt védője a börtönnek, mert filozófiai munkái közben jólesett neki az egyszerű ember foglalatosságát is végezni. Akkoriban Spinoza *Etikája* zavarta, bár ez az ő olvasatában olyan volt, hát, hogy *jelent-sen ez bármit is*. Örruhában állt, nézett a francia vidékek bormámoros alakjára, Franciahon derekának íveit figyelte. Így teltek el napjai. Aztán ez is lett a veszte. Ekkor találkoztunk. Tudniil-lik akkor, amikor én egy szuronyozott puskával a földön átszúrtam jobb szemgödrét. Mindezen akcióimat megelőz-

ve elmondta, hogy örül, hogy itt találkoztunk, hogy én végzek vele, ő szabad ember volt idáig is, s így is fog kimúlni, ha kell, és hogy már hallott rólam – honnan is? Nem vártam meg a választ, döftem. Rendes ember volt, de nekem mégiscsak ez jelentette a krémet akkor, hogy habzó szájjal küzdök a szabadságért. Szemet szemért.

Aztán először Jugoszláviában találkoztunk, a Duna partján. Akkoriban fontos embernek számított, a jugoszláv posztmodern tekintetében, film tekintetében, vagyis én akkor láttam tőle a *Javaslatok egy szobor elkészítésének tervéhez* filmjét. Ezt láttam, meg újságokban olvastam róla. Akkor (mondom, mikor) pedig a láncdohányost is megismertem, akinek a szemhéja enyhén lógott, aki kissé görnyedten járt, de mert csak így gondolkodott, keze a homlokán. Bár első találkozásunknál éppen ült: én a könyvelésről indultam haza, amikor is egy furcsa, ficánkoló kék jugóra lettem figyelmes a Duna-parton parkolva. Az autóból szállt ki a füst. Odamentem, s csak akkor láttam, hogy ő lenne az. Meglepetésemre, ölében egy horvát lány, uszkve húszéves, és hát hogy erősen alulöltözve. És nem volt rajta semmi. Az ölében ugrál, *sie hüpf*, s közben Descartes *elmékedéseiből* olvas fel neki németül. Aztán a Goli otokon ráztunk kezét először. Micsoda nyarak voltak.

Végül is először a Bauhausban találkoztunk. Ugyanúgy bejár velem Itten órájára. Csak távolról ismertem, hát hogy látni véltem, a terem végéből, de beszélni soha nem beszél-tünk – nem volt szerencsém hozzá személyében. Főleg nők vették körül – néha férfiak, de nem én. Elterjedt, hogy egy, csupán fényből álló festményt festett. Pusztá fény – gondoltam, hát hogy ezt az embert meg kell ismernem. Végül is egy közös barátunk mutatott be. A műtermében találkoztunk: hatalmas ablakok, mindenhol munkák és egy darab kanapé közepén, mintha kockákból rakták volna össze: itt ültünk. Azt mesélte hevesen, hogy hogyan akarja egy szoborban ábrázolni a pusztá létezőt.

FARKASVÖLGYI MESÉK

Szabó Zsombor

Egy településnek, legyen az falu, város vagy nagyváros, van egy szóbeli térképe is, az írott vagy rajzolt térképek mellett. E térkép részét képezik bizonyos jelesebb épületek, utcák és városnegyedek elnevezései. Mint ahogy korábban említettem, az ötödik elemibe a Zárdába jártam, amely a tejpiacon állt. A közelben volt egy „Kakas-iskolának” nevezett kétemeletes épület, amelyet akkoriban egyszerűen „süketiskolának” nevezünk. Mint ahogy a mondás véli, minden könyvnek megvan a maga sorsa, én azt állítom, minden épületnek, sőt városnak is megvan a maga sorsa, története. Bizonyos elnevezések generációkon át megmaradnak, és sokszor már senki sem emlékszik azok eredetére, főképp ha az épület tartalma megváltozik. Később tudtam csak meg, hogy a Kakas-iskola valójában a 19. század közepén épült városi iskola, amely egy Kakas vezetéknévű ember tulajdonában levő bolt helyén épült fel. Az én időmben már a süket és nagyothalló gyerekek bentlakásos iskolájának adott helyet. Kerekeskút állt előtte, amelyből áramhiány

esetén (nekünk volt saját fűrt kutunk, de a szivattyú olyankor nem működött) még mi is vizet hordtunk bádoggannában (nem cserépkorsóval), természetesen a piacok is használták, számunkra meg az iskolából hazafelé alkalmat adott az ivásra, egyikünk tekerte a kutat, a többiek meg egymás után ittak úgy, hogy fél kézzel elzártuk a vízkifolyó nyílását, később az illetékesek egy kicakkozott fémcsőtoldalékot szereltek fel, az ivást megkönnyítendő. Ma már nincs használatban.

A Zárda tulajdonképp valamikor apácázárdaként működött, az ún. „Apáca-leányiskolaként”, tehát mindkét épület a múltban az oktatást szolgálta. Az említett két iskolát a városi tanács építtette fel az 1869-es polgári törvények rendelkezése nyomán, amely kimondta, hogy „mindkét nemű 6–15 éves gyermekekre vonatkozik a tankötelezettség akár nyilvános iskolában, akár házi tanításban”. Az elemi iskola hat évfolyamból vagy osztályból állt, ezért gyerekkoromban gyakran hallottam: „Olyan műveletlen, hogy még hat elemije sincs!” Tud-

tommal még egy iskola épült ebben a korban egy vendégfogadó helyén, a főposta mellett, ezt akkoriban „Vörös Ökörnek” hívtuk, az egykori fogadó neve nyomán. A „Galambiskola” az akkori galambpiac közelében állt, akkor az én utcám folytatásában a „Homoki iskola” létezett (mára elbontották, és négyemeletes épületet húztak fel a helyén), nevét a város egy részét körülölelő homokbuckákba vezető útról kaphatta. Természetesen suhanc koromban mindezeket nem tudhatam, őszintén, nem is nagyon érdekelt ez a téma. Mint ahogy az sem, honnan eredt a Vucsidolnak nevezett városrész elnevezése, ahol Nagyapám péksége állt. Nem tudtam, mi a Bajnát városrész nevének eredete, csak annyit, hogy az akkoriban divatos lányhazakíséréskor csak egy bizonyos részig volt szabad elmennem, ha netán továbbmerészkedem, akkor a bajnáti legények bizony jól megvernek. Ez a városrész-centrikusság, féltékenység a város másik részeit is jellemezte, akkoriban sokszor szaladtam, vagy szöktünk a társammal a „szégyen a

futás, de hasznos” elvet követve, de ez nem mindig járt sikerrel, aminek verekedés lett a következménye. Tulajdonképp a helynevekkel egyetemi tanulmányaim közben kezdtem el foglalkozni, amikor a településfejlődés tantárgy keretében tanulmányt készítettem Szabadkáról, ugyanis mindig érdekelt és dühített, miért nevezték egyesek szülővárosomat Európa legnagyobb falvának, később örömmel nyugtáztam, hogy ezt a „megtisztelő” jelzőt Debrecen városa is egykoron kiérdemelte. Egyszerrel tanulmányaim során megtudtam, hogy az egykori Vúkavár (a Vúka folyóról kapta nevét) mellett létezik egy híres kőkori régészeti lelőhely, amelyet Vuksidolnak (Vučedolnak) neveznek, azután valami ünnepség kapcsán hallottam, hogy a Crna Gora-i felkelők egy Vučji Do nevű helységnél nagy jelentőségű győzelmet arattak a törökök felett. Elkezdtem gondolkodni, honnan eredhetnek ezek a majdnem szó szerint megegyező, természetesen szláv eredetű helynevek. A *vuk* szó magyarul farkast jelent, a *dol*, *dolina* pedig völgyet, így szó szerint lefordítva: farkasok völgye, vagyis farkasvölgy. No de honnan lehet Szabadkán valamiféle völgy, még hozzá farkasvölgy, hiszen például a montenegrói hegyek között könnyebben elképzelhető, vagy a Vúka folyó völgyében, ahol valamikor ordasok élhettek. Ez a gondolatmenet valójában optikai csalódás következménye (mi, építészek ezt gyakran ki is használjuk), ugyanis az emberek általában nem érzékelik a magassági viszonyokat, ha csak nincsenek hangsúlyozva. Ezért azokat nem „látjuk”. Én Nagyapámékhoz eleinte vilamoson mentem, és leszálltam vagy a Kálváriánál, vagy a Zombori kapunál. A villamos a Zombori úton járt Kisbajmókig. Amikor leszálltam, egy lejtőn kellett lemennem a „Bácskapályáig”, amelyet egy kb. két méter magas fekete (kátrányos) deszkakerítés védett. Focimérkőzés idején a kukkoló vagy fizetésképtelen nézők a bicikliket a kerítésnek támasztva felálltak annak vázrészére (férfikerékpárok lévén), és a kerítésen át lesték a mérkőzést. (Azon akkor nem gondolkodtam el: mi történik velük, ha gólörömbben felugranak?!). Itt, a foci-pálya kezdeténél állt egy sárga égetett téglából épített támfal, azon kétméteres magasságban egy köríves nyílás, amelyből állandóan egy árokba víz zuhogott, igazi kis vízesés. Ez a folyócska Nagyapám kertjének

végében folydogált, a kertszomszédhoz egy kis fahídon tudtunk átmenni. A víz tiszta és átlátszó volt az ötvenes-hatvanas években. Ma már csak egy sáros, szeméttel teledobált, bűzlő árok. Igaz, legutóbb tíz évvel ezelőtt jártam ott, lehet, hogy azóta kitisztították, de ezt nehezen hiszem el. Valójában én az egykori „téglaletölaposból” eredő vízlevezető erecske maradványát láttam, amely még akkoriban is levezette a vizet (például a Zombori út alatt egy csőben) az egész városon áthúzódó záporfolyó maradványába a Folyó utcában. A Gáti-érnek, nevezzük így, elég nagy vízhozama lehetett, mivel a völgyet egy gáttal elzárva egy nagyobb tavacska keletkezett rajta, amely az első komoly várostérképre (1778) is be van rajzolva Gát-tó néven, németesen „gaat-tó” formában. Érdekes, hogy a térképrajzoló még két tó nevét említi, de ezeket Jasi-barának és Rogina-barának nevezi. A tó kifolyásánál vízimalom is működött. A 18. század közepén a gátat lerombolták, de máig fennmaradt a Gát városrész elnevezése, a patakot csatornázták, a tó területét lecsapolták, kiszáritották, és felparcellázták háztelkeknek. Kérdés maradt: honnan kerültek ide a farkasok? Természetesen erre is megkerestem a magyarázatot. A török háborúk befejeztekor a város lakói gyakorlatilag egy kis földsáncban laktak. A vidék elvadult, a folyók és erecskék vize főleg záporokkor igen bőséges volt, e völgyekben mocsári tölgyek nőttek, és a tölgyerdő a farkasoknak jó búvóhelyeket adott. Számuk annyira megnőtt – így mondja az írás –, hogy elkezdtek irtani a mocsáritölgy-erdőket, hogy a farkasokat is kiirtsák. Lehet, hogy ez csak részben igaz, mert a vidék igen szűkölködött fában, amire nagy szükség mutatkozott, ezért a fakitermeléshez a farkasok jó ürügyül szolgálhattak.

Kicsit kalandozzunk el, legalább gondolatban, hogyan is nézhetne ki városunk e része, ha azt a tavat nem csapolják le, hanem helyén ma egy csónakázó terület lenne, amelynek partján villák állnak, a vízimalom felújítva működik, és vonzza a sok látogatót, akik a tóparti „Vuksidolnak” nevezett vendéglőben mocsári tölgyek alatt üldögélve rostélyos ínycsikléteket öblítenek le sörrrel vagy borral, azok pedig, akiknek egészségi okból tilos alkoholt fogyasztaniuk, finom gyümölcsleveket szürcsölgethethének. Ehelyett most ott a híres-hírhedt Bolhapiac.

A VÍZFORRALÓ

Tóth Eszter Zsófia

– Miért sírsz, kislányom? – kérdezte apa.

Bécsben voltunk, életünkben először. Mögöttünk ott villództak a Shopping City Süd fényei. És tényleg sírtam.

– Apa, miért ide hozott bennünket a busz? Miért nem a belvárosba? Azt szeretném megnézni.

– Tudod, kislányom, a kollégáim elsősorban bevásárolni szeretnének. Ezért jött ide a busz. De ne bánkódj, bejutunk mi a városba.

Apa az U-Bahn állomás térképhálózátát nézegette, ő is akkor látott ilyet először. De hamarosan felderült az arca.

– Már meg is van, indulhatunk.

– El fogunk tévedni, ne menjünk – szólt közbe anya. Anya rettegett minden újdonságtól.

– Nem lesz semmi baj – húzta anyát kézen fogva apa az állomás felé.

Pár órával később már újra a buszon ültünk, és alig vártam, hogy betehessem a Falco-kazetát az új walkmanomba.

– Leugrok még, elszívok egy cigit – mondta apa.

– De siess nagyon! – mondta anya.

Apa öt perccel később jött vissza, kezében egy óriási dobozzal.

– Meglepetés. Kislányom, tudod, meglepetés nélkül nem megyünk haza.

Izgatottan bontottam ki. Egy filteres kávéfőző lapult a csomagban, amit vízforralónak is lehetett használni.

– Apa, ez csodálatos!

Nagyon megörültem az ajándéknak, szerettem teázni, és így leegyszerűsödött a vízforralás. A vízforraló gyönyörű volt: hófehér és olyan dizájnos, amit még sosem láttam.

– Ezt hozzuk? – bökött rá a vízforralóra tíz évvel később a férjem. Épp összeköltöztünk.

– Persze – válaszoltam. – Imádom a duruzsoló hangját. Emlékszel, vittem az albérletembe is, amikor összejöttünk. Nekem ez a hang a boldogság szimbóluma.

– Hát, ha ennyire szeretnéd, akkor hozd. De ma már sokkal modernebbek vannak. Ez 80-as évekbeli modell.

A fiamat szerettem kenguruban altatni. Fel-alá mászkáltunk a lakásban, amikor pici volt, közben énekeltem neki a „királyé nem leszek”-et Koncz Zsuzsától. Arra mindig jól elaludt. Közben feltettem egy teát a vízforralóba, amit aztán műanyag üvegbe öntöttem ki, így mindig volt nálam innivaló. Egy ilyen nap a duruzsolás abbamaradt.

– Ez menthetetlen – mondta a férjem. Nem is baj, végre veszünk modernet.

Aztán nem vettünk már semmilyen együtt, mert a férjem inkább összecsomagolt és elköltözött.

– Anya, nézd! – álltunk a kamasz fiammal a Media Markt kávéfőzős pultja előtt. – Most már rengetegféle kávéfőző és vízforraló van. Akármelyiket megvehetjük. Légy szíves, válassz valami szépet. Olyat, amiben kávé is tudsz főzni, meg teát is. Azt szeretném, finomakat igyál.

Én álltam, álltam megkövülten, hiszen megláttam egy vízforralót. Pont olyat, mint amilyet apa vett nekem.

– Ezt szeretném – mutattam rá.

– Anya, ne viccelj, ez a legegyszerűbb modell.

– Igen, de tudod, fiam, amikor először voltunk Bécsben – és belekezdtem a vízforraló történetébe.

– Jól van, anya – mondta a fiam. – Azt szeretném, hogy boldog légy! – és már vitte is a fehér, retró dizájnos vízforralót a kasszához.

novella

Tóth Szilárd

Körülöttünk munkák: egy festmény, ami önmaga tükörképe, egy másik, ami egy üres szín-nel festett egyenes, egy, amin a párhuzamosok találkoznak, egy szobor, ami egy oldalról sem látható és így tovább. Mind az ő munkái. Ez lesz az utolsó, nagy műve, aztán visszavonul. Tiszta létezés, és már majdnem kész, csak az az egy dolog kell. Kérdeztem (amit senki nem mert megkérdezni), hogy mégis, hogy mégis mi az az egy dolog, ami kell, hát hogy mi hiányzik. Tűkön ültem. Aztán csend, megvető szemekkel mindenki engem nézett. Mintha evidens lenne, hát hogy evidens, hogy mi az az egy elem, ami hiányzik, ami nincs meg, amivel befejezné a nagy művet. Aztán csöndben maradtam, végig.

Ha jól emlékszem akkor találkoztunk először (illetve nem találkoztunk), amikor ő, lévén kódexmásoló, a Piazza San Marcó éjszaka kijőve hozzám igyekezett egy sikátorba, mely sikátor előre meg volt határozva, mint a rendez vouz helyszíne, hogy én az átmásolt kódexet kicsempésszem Velencéből. Nagy kockázatot vállaltunk, hiszen a kó-

dex szinte nem is létezett, okkal volt elzárva mindentől. Ő monda nekem, hogy megtalálta, hogy azt akarja, hogy vigyem el Avignonba (hogy miért pont oda, arról nem beszélt), ő átmásolja, én pedig csempésszem át. Egy hajóra szálltam volna fel, francia felségcímerrel, egy boroshordóba bújtatva magam, a kódexet a fejem fölé emelve, hogy ne érje sérülés. Így utaztam volna három hétig. A problematikát, noch dazu bonyodalmat az okozta, amikor engem a velencei bíróság testőrei elfogtak, s blasphemia vádjával kivégeztettek. Az éj leple alatt csuhájába bújtatva hozta volna eléem a bőrbe kötött papírtömböt: a szemhéja enyhén lógott. Mindig kissé görnyedten járt, de mert csak így gondolkodott, keze a homlokán. Hogy mi volt benne, azt nem mondta meg – jobb, ha nem is kérdezősködöm erről többet.

Van még némi hely (egy-egy), ahol még először találkoztunk, de ezekről már nem szólnék, talán azért, mert igen profán, vagy mert elhanyagolhatóan unalmas (közért, trafik, kulcs-másoló, a 18. század második fele, a versailles-i kastély stb.). Erről ennyit.

tárca

LAKNI EGY MONDATBAN

Verebes Ernő

Hogy egyes tárgyak a barátainkká váljanak, sokat kell szomorkodnunk mellettük

Apámnak

A fenti gondolat körülbelül egy hónappal ezen írás megszületése előtt ötlött fel bennem.

Azóta újra és újra előkerestem, el is olvastam, mintha közben elfelejtettem volna, mintha csak a képernyőre pillantva idéződhetne fel bennem. Egyébként az eredeti szörendet néhányszor átjavítottam, pontosítottam, hogy megfeleljen annak, amiről én sem tudhatok többet, hisz eddig aligha szomorkodtam tárgyak mellett – legalábbis nem vettem észre. Eredetileg a *tárgyak* helyett *dolgokat* írtam, de aztán úgy éreztem, érthetőbb, ha a megfoghatóságra való utalással fókuszálok a gondolatot.

Formába öntöttem tehát valamit, amihez, mint egy árnyat adó útszéli fához, viszszaajártam, s amin akkor kezdtem igazán gondolkodni, amikor már jó ideje megszületett. Ízlelgettem, napról napra újra felfedeztem ezt a mondatot, nem hagyott nyugodni, fel kellett nőnöm hozzá, mint egy kinyilatkoztatáshoz.

Majd csalódtam benne, cserben hagyott, túl kizárólagosnak és okoskodónak találtam.

Néha, üres perceimben, amikor elméláztam mindezen, eszembe juthattak volna azok a tárgyak is, amelyekről eredendően ez a mondat szól. Vajon léteznek-e olyan konkrét *valamik*, melyek ismeretlenül is megérdemlik, hogy a tárgyi valóság erejével hozzák elő belőlünk az ő saját, szavakba öntött gondolati háttérüket? Talán sosem léteztek. De ha mégis, akkor igen gyorsan egy őket szerepeltető álarc mögé bújtak, ami nem más, mint a bölcs kimondhatóság – remeteráknak üres csigaház.

Most sem tudok mit kezdeni vele. Magára hagyni nem merem, ahhoz túl gyenge, felfalnák az erősebb, rátartibb szentenciák. Beolvasztani egy új szövegkörnyezetbe – ahhoz viszont túlságosan is önmaga, nem kívánja a hozzáidomított előzményeket és következményeket. Marad tehát számomra az értelem meddő vajúdása, minek során, lassan felfedezve egymást, végül összebarátkozhatunk: a gondolatom meg én. Ennek pedig – jut eszembe – ára is van, hisz valóban, eleget szomorkodtam mellette, míg a saját maga tárgyává nem vált.

Ha akarnám, most már megérintheném.

esszé

JERTEK, MENJÜNK BETLEHEMBE!

Silling István

Kellemes dallammal köszönt nemsokára a keresztény világra egy éj, melyet a mi dél-alföldi magyar népünk igazán nem nevez csendesnek. Ősi hitvilágunkból és megőrzött szokásainkból merített, örömtől túlárado szívvel éneklie ezen az estén az Ígéret megtestesülését. Zengzetes énekekkel, fenséges dramatikus játékokkal, repesve várt éjjeli áhítattal, gyermeki csodavárással nézünk a sötétségbe, melyet a december vége és ez a felfordult világ ránk zúdított, és várjuk a fény megjelenését,

a Megváltót. Amikor bővedeste a feldíszített karácsonyfa mellett égő gyertyával a kezünkben, néha elcsukló hangú imádsággal adunk hálát a Gondviselőnek az egész évi törődésért, s utána az elődeinktől reánk hagyományozott bajelhárítással: csillagra vágott hazavezérlő almával, egészséget adó dióval és mézzel, rontást űző fokhagymával, szapora mákkal megóvjuk magunkat a jövőben ránk leselkedhető gonosztól, majd elköltjük a szenteste hagyományos vacsoráját, akkor indulunk el,

ma már csak gyerekfejjel, énekelni, szépen csengő, tiszta gyerekhanggal kántálni, köszönteni a kis Jézus születését:

*Karácsonynak éjszakáján,
Krisztus születése napján,
örüljetek, örvendjetek,
a Kisjézust dicsérvétek!*

És ritka az olyan ház, ahol nem fogadnák örömmel a köszöntőket, az énekeseket, „mert milyen ház az, ahova senki nem megy karácsonyt köszönteni?” – szól a hasznos népis-

meret. Üres, testben és lélekben egyaránt.

Jó félszáz esztendeje már jóval az ünnep előtt, az adventi sötétedés idején kis, óralánccon függő súlyokból készített mozsaraink nagy durranásával vártuk mi, kis- és nagyfiúk az ünnepet: Hívják a karácsonyt! – szóltak a tapasztalt öregek, akik tudták, hogy ennek a napnak meg kell adni a módját, mindenkivel tudatni kell, hogy nemsokára ünnep leszen. A megújulás ünnepe. A sötétség felett uralkodó Nap újjászületése, a napunk fénye kel új életre, még ha naponta csupáncsak egy kakaslépéssel hosszabb világossággal, de felülmúlhatatlan bizonyossággal. Dicsőség érte mennyben az Istennek! Tudnia kell mindenkinek az összülők emléknapján, amit majd az egész év éjszakáinak legszebb miséjén énekelünk: *kivirágzott Jesse ága, Jézus a virága...* A népköltészet tudománya megellette az archaikus világszemléletet hordozó szövegekben a Kozmikus Genézist, a világteremtést hirdető imamotívumban a Jesse ága, azaz Áron kivirágzott vesszejének misztériumát:

*Föld szülte fáját,
fa szülte ágát,
ág szülte bimbóját,
bimbója szülte virágját,
virágja szülte Szent Annát,
Szent Anna szülte Máriát,
Mária szülte Szent Fiát,
a világ Megváltóját.*

Keresztény hitünk majd ezeréves imaszövegeit már szinte el is feledtük, de a Gondviselés ezt nem hagyta, s küldött egy magyar asszonyt, kutatót, akinek fájdalma akkora lehetett, mint volt a Szűzanyáé, amikor a fiát ő is elvesztette – a Jóisten áldja meg haló porában is. És ez a folklórkutató mentette az ősi értéket, és sokunkat meghívott, hogy kövessük az értékmentésben. Nem is hiába. Ez az imahagyomány jóvendőli meg a karácsony esti boldog születés és megújulás örökérvényűségét: Isten úgy szeret minket, hogy Megváltót küld nekünk, bűnbe esetteknek és bűnbe taszítóknak egyaránt. S ha a karácsonyi ünnepkör valamely szentmiséjén vagy bármely más napján az ének hívó szavára:

*Jertek, menjünk Betlehembe,
a kisdedhez öröm telve,
kivirágzott Jesse ága,
Jézus a virága...*

odajárulunk a templomi kis betlehem elé, hogy imádjuk, vagy csak megnézzük, meglátogassuk a Kisjézust, a templomi betlehemet, akkor bizonyára mindannyiunk szívében is ott van egy kis betlehem, amelynek jászla mellett helyet kap e szép ünnep üzenete: szeretet és békeesség a jóakarátú embernek! Legbelül érezzük azt, hogy nem vagyunk egyedül. Velünk az Újszülött, aki szeret minket, és akit mi is szeretünk. Ez a karácsony legnagyobb csodája.

A választás könnyűsége (2020)

A GYERMEKKOR HAVA

Patak Márta

Azon a télen akkora hó esett, hogy a nagyapánk nem győzte lapátolni. Egész alagutat csinált a ház köré, majdnem olyan magas hófal keletkezett, hogy ha a hokedlin fölmásztunk a veranda párkányára, egyenesen kijutunk rajta az udvarra.

Az a hideg semmi máshoz nem hasonlító, íze, szaga van annak a csípős, ámde ennyi idő után is mosolyra csábító érzésnek, amit az kivált bennem. A karácsonyi szünidő a faluban, a lovas szánok, a pokróc a térdemen és a csöndes téli esték meg az olvasmányaink. A sparheltben pattog a tűz, egész pirosra izzik a platnija, forr a víz a kotlában, a disznók esti eledeléhez. Fő a krumplics, az aprajával együtt a héja, amit majd a nyeles krumplitörővel össze fog törni a nagymamánk, mi meg majd lessük a húgommal, hogy jut-e nekünk is belőle egy-egy darab. Nincs is annál jobb a téli hidegben, mint a frissen főtt, még forró krumplics az udvaron! Olyan szép látvány, ahogyan készül a disznók eledele. A mama összetöri az S alakban meghajlított nyeles vaslemezzel, aztán ráönti a kukoricadarát, a tápot, majd az egészet leforrázza, és összekeveri. Még gőzölög, de mire a disznók elé kerül, a hidegben hamar kihűl annyira, hogy rögtön rá is vethessék magukat az állatok. Csordul a nyál a számból, ha visszagondolok.

Tél van, gyermekkorom hava, még minden csak most kezdődik. A kerek kút mellett hóbabák sorakoznak, várják, hogy reggelre belepje őket a hó, annyira, hogy föl se lehessen már ismerni őket. De időnk van, ráérünk, gyúrunk helyettük újakat, nem számít a hideg, vörösre égeti kezünket a könnyen tapadó hó, ahogy formázzuk a hógyerekeket. A hóember nekünk még túl nagy, mi is magunkhoz mérjük a világot.

Kell még egy estéli harangszó, mielőtt végképp rátelepedne az a puha csönd a falura, amelyben mi a cseréppel vagy

sindóval bemelegített dunyha alatt viháncolva várhatjuk az éjjelt, aztán a következő, majd az azután és a még utána következő napot, gyermekkorunk végtelen téli idejében.

Bundás cipőnkre vékony, kapcsos, törtfehér színű hócipőt húzunk, hogy ne ázzon be, azzal megyünk majd, ha mennünk kell iskolába. De most még nem, mert szünet van, téli szünidő, a nagymamánknál vagyunk, olvassuk a *Winnetout* vagy *Az Ezüst-tó kincsét*, a *Tamás bátya kunyhóját*. Még nem tudunk semmit, honnan is sejtethetnénk, hogy ötven ilyen telet sem érünk már meg együtt, mert most még előttünk az élet, amiről még azt hisszük, olyan végtelen, mint ez a puha téli csönd ebben a gyermekkoros estében, melyet az elülő harangszó után már csak egy-egy távoli kutyaugatás meg a hajnali kakaskukorékolás tör majd meg. De most még nem. Még csönd van, pattog a tűz a sparheltben, a mama hátratulja homlokába csúszó fejkendőjét, majd vizet önt a tealevelekre.

Tél van. Megyek a járdán, roppog a talpam alatt a hó. Nincs előttem senki, egyedül vágok át a mezőn, amely átvisz a faluból a városba, ahol felnőttem. Csak megyek, megyek, deres lesz a hajam a lélegzetemtől. Kisiskolás kori narancssárga sálamat a szám elé kötöm, fölé egészen az orromig, érzem egyenként az anyag szálait, ahogy leheletemtől leolvad, majd a hidegtől újból rájuk fagy a pára. Fehér hócipőm még bírja, a vastag, birkagyapjából kötött zoknimban nem fázik a lábam. Ahogy gondolkodom rá, a mamát látom, miközben a téli estén fonja a rokkán a gyapjúfonalat. Aztán ahogy az öt vékony kötőtűvel köti a zoknit nekem. Ülünk némán, mesélhetné, de nem meséli, amit majd felnőtt fejjel hiába kérdeznék, már úgyszólván késő lesz. Viszi magával a sírba élete titkát, ahogy mindannyian, akik mellől idő előtt kihál, aki-

vel megosztaná, aki pedig marad mellette, az még túl fiatal hozzá, vagy talán nem is kíváncsi rá.

Megyek, megyek a végtelen mezőn, itt-ott egy-egy árva kukoricaszár csonkja áll ki a hó alól. Nem a tarlón, a mezőn megyek. Mégis. Messziről látom a temetőt, a hólepte, csupasz nyárfákat, az óvodás néni kovácsoltvas kerítéssel övezett sírján a ciprusokat. Halom a harangszót, megállok, amíg elharangozzák a delet. Egy helyben topogok, hogy ne járjon át a hideg, mert menet közben ugyan nem is nagyon éreztem, de így ha megállok, rögtön csípősebb.

Nem fordulok vissza, a tájat nézem magam előtt, és az utolsó kondulással már egyszerre mozdul a lábam, visz tovább innen messzire, át a hólepte mezőn, majd a hídon, melynek deszkái között a ráhullott hó ellenére is lelátok a mélybe, aztán a hídtól indulok addig a pontig, ahonnan a folyó már a városba vezet. Se több, se kevesebb, ötven kerek télen át tart az út.

Ráfagy a pára narancssárga sálam kiálló szálaira. Megint harangoznak, megvárom, amíg fölcsendül odabent a Jézus-váro ének, aztán elindulok fölfelé a templomtól, onnan, ahol régen az iskolám volt, és megyek, megyek, föl, egész a dombtetőre. Minden sarkon megállok, ahol táskánkat a falnak vetve búcsúzkodtunk a lányoktól, akik nem jöttek tovább velünk. Az első alig száz méterre van az iskola kapujától. A meredek utcán indul majd el fölfelé Kati, melyen igen ritkán mentem végig, máig hordozza megfektetetlen titkát, mint az összes többi, amelyről hiányoznak lépteim. Ilyen lesz bal kéz felől a következő is. Végtelen hosszú, meredek, mint errefelé az összes többi. Edit búcsúzik itt, jó sokáig tart, mire menyétgaléros irhabundájában elköszön tőlünk, és mi, akik viháncolva, a másnapi viszontlátás öröme-

vel továbbmegyünk, még nem tudjuk, hogy tíz év sem választ el bennünket attól a pillanattól, amikor majd hitetlenkedve olvashatjuk friss házasszonynevét a fehér koporsón, melyben a menyasszonyi ruhájában fekszik életének tizenkilencedik nyarán, és azóta hiába festetik újra évente is talán, akkor is örökre ott marad a hegésztes nyoma a folyó fölött a vaskorlátan, ahol az autó a folyóba lökte Editet.

Bea is búcsúzik, bánatos, dióbarna nagy szemével csak néz, örül, hogy együtt mehetünk, hogy nem veti ki magából a társaság. Még hallom, ahogy felesel odabent anyjával, nagyanyjával, dédanyjával, de azt már nem tudom, hogy édesanyján kívül kinek kellett még végignéznie a lassú romlást és a méltatlanul szomorú véget, amelyben Bea sor-sa kiteljesedett.

A másik Edit a következő, aki vasrácsos kapujukon hal-kan, észrevétlenül bemegy, mi pedig tartunk tovább, föl, a kan-nyar felé, amelytől néhány méternyire a vörös hajú néni boltja áll, melyben a negyvenfilléres görbe vajaskifli a legjobb, bár azonkívül minden más is kapható, a szorzótáblás irkától a tintán és a konzerveken át a

petróleumig, amit csak kíván a vásárló. De hazafelé tartva már nem térünk be, ballagunk fölfelé, nézzük az út túloldalán az agyagos falban a két nagy lyukat, melyet mi egyszerűen rókalyuknak nevezünk, és nem megyünk a közelébe, azon túlra pedig már csak a legbátrabbak merészkednek.

Andalogva indulunk el. Már csak ketten maradtunk. Mire elég ez a néhány száz méternyi út? Nekünk az életet jelent a holnapi találkozásig. Megyünk, megyünk, lassan elérjük az első házat. Aztán a másodikat, a harmadikat. Egyre lassabb ütemben haladunk, mintha még tovább késleltetnénk a megérkezést. Nem sok van hátra, mindjárt odaérünk a terméskő lábazatú ház elé, ahol a kerítés is ugyanolyan terméskő lábazatú, áthatolhatatlan szinte, s kapuja mindig zárva. Megállunk előtte. Várunk, még nem búcsúznak, még van mesélőnk, erre a néhány percre is, amíg muszáj lesz elválnunk, mert már fél évszázada, hogy hazafelé jövünk. Fázósan összehúszom a kezem a hógolyóktól vizes kesztyűben. Mit mondhatnék még el neked, amit még nem mondtam el?

vers

Pejin Lea

francia nyomás

csokolózunk a petőfi épület lépcsőjén
nem hiszem el, hogy ezt nyilvánosan csináljuk
sötét van, de a szocreál objektum fényei
előtérbe helyeznek minket.
csontjaid érzem, a húsdodat nem,
mintha nem is lenne húsdod,
mintha meghalni járnál az ölemben,
és minden találkozásnál egyre kevesebb
maradna belőled.
mintha leenném rólad a libabőrt is,
sakál módjára falom a lelked a szürke falnak dőlve.
a minap itt a tanári kar szívta utolsó cigarettáját,
a bőröd hideg, az is lehet, hogy a sajátom érzem.

nyelvérzékünknek hála gyorsan hozzászoktunk
ehhez az egzotikus szubkultúrához.

egymáson kívül a kávé volt a közös szenvedélyünk,
talán egy presszókávéhoz hasonlítanál engem,
három rétege van:
krém, test és a szív,
french press vagy te, meg gyengéd, egyszerű.
mégis bonyolult, pedig meg sem történik igazán,
csak újból és újból alázkodunk.
érzed ezt?
dögszag.
a miénk.
a krémen túl, a testben, a szív alatt, valahol egy kávébabban,
francia vagy kínai nyelvterületen,
de főként valahol a miénken
ért az utolsó lövés.
aztán elköltöztél
(ki nem?)
pestre.

Lackfi János

A szikár tevenyereg zsoltára

Addig szemlélem távcsövemen
keresztül az égi magasságot,
míg a szemem is beleképrázik,
azt sem tudom már, mit látok pontosan,
nappal csak úgy kóválygok
a kialvatlanságtól, fejemben
sistergő csillagok kergetőznek,
annyira próbálom megérteni
bolygók pályáját, titkos égi útját,
a színarannyal égboltra rótt ábécé
üzenetét, egészen belebolondulok!
Árkus papirost, tintát, tollat
hozatok a szolgálkkal, rajzolok,
számolok, mikor tűnnek fel azok a jelek,
melyek szerint, ahogy a régi bölcssek
megjövendőlték, ég és föld összeér,
a mennybolt szeretete túlcsondul,
leömlik a földre, közénk jön,
körünkben időzik.
Akkor majd
az idők beteljesednek,
és Isten nem lesz távol,
hanem odalép mellénk,
kezünkkel megérinthetjük,
mint kedvesünk vállát,
szemünkkel láthatjuk,
mint bármelyik barátunkat,
kérdezhetünk tőle, és ő válaszol,
mintha csak egy lenne a földön járók sorából.
A végtelen végessé lesz,
a halhatatlan halandóvá,
a mérhetetlen mérhetővé,
az időtlen időben létezővé,
a felfoghatatlan befogadhatóvá,
a megközelíthetetlen közelivé.
Egyet látok csak,
egy dolog lebeg szemem előtt szüntelen,
nagy fényesség, amelyben összetalálkozik
két olyan ragyogó égi uraság,
mint a Jupiter és a Szaturnusz,
akik a Halaknak díszes csarnokában
háromszor is kereszttezik
egymás fenséges útját.
Mint amikor két hatalmas király
vizitel egymásnál tisztelettel
ceremóniás egyeztetések után,
soha nem látott pompával,
drágakövekkel kirakott hintókkal,
arannyal felszerszámozott lovak
seregével, selyembe-bársonyba öltözött
harcosok tengere özönlík,
villognak díszes fegyverzetek,
tollal ékesített sisakok és vérték,
bármerre néz az ember, szikra pattog,
zenészek sokasága ontja a jó muzsikát,
mert meg akarják mutatni egymásnak,
mert meg akarják mutatni a szájtátiaknak,
micsoda gazdagság és bőség
csak itt össze, elárasztják egymást
ajándékokkal, a legdrágább és a legfinomabb
sem elég drága és finom,
hogyan elregélje országuk nagyszerűségét.
Így tesz ki majd magáért a két magasztos csillag,
fényüket egyesítve rajzolják meg az égi utat,
melynek földi leképeződésén elindulhat
az Istentől született felé bárki,
aki annyira éhezi és szomjazza az igazságot,
hogyan képtelen otthon ülni, várni,
aki annyira kíváncsi arra,
milyen szándékkal jön a Teremtő hozzánk,
hogyan néz ki, milyen hatalom övezi,
milyen hallatlan csodák kísérik,
milyen soha nem látott hangzás és muzsika
öleli körbe, milyen ragyogás övezi,
melybe beleképrázik
bárki sírba szálló földi lény tekintete!
Hiszen ha meggondoljuk,
hogyan az Isten lángot prűszkölő,
szilaj vulkánokból fűzött nyakláncot,
hogyan tejfehér fellegek és patyolattiszta
ködök lepleibe burkolózzik,

ha eszünkbe vesszük,
hogyan szüntelen hánkolódó
tajtékos, türkiz tenger az ő fürdővize,
hogyan derengő, óriás jéghegyekkel hűti
felhevült homlokát,
és fodrozódva csillámló homokdűnék
forróságával melengeti gémberedett kezét,
ha ráeszmélünk,
hogyan a hústömbnyi elefántok,
a mérges oroszlánok, a prűszkölő vízilovak
mind parányi játékszerek előttte,
hogyan két ujjal kiemeli a vízből a bálnát,
hogyan egyetlen fuallata lemezteleníti a fákat,
hogyan egyetlen villáma szénné éget erdőket,
hogyan egyetlen ásitásától kicsap a tenger,
és városokat mos el,
máris olyan szédítő távlatok
szemléletébe keveredtünk,
melyekbe a földi felfogóképesség
jószerivel belebicsaklik.
Az ember, ez a hangyányi lény,
akinek élete, mint a füst,
akinek napjai, mint a forró kőre sistergő víz,
jobban teszi, ha vigyáz arra, ami az övé,
ami ma még megadatik,
s holnap már elvétetik,
bölcs tehát az, aki ki se mozdul
biztonságos rejtekéből,
ahol családja körében élhet,
ahol megvan mindene,
ami szem-száj ingere,
földje terem eleget,
szolgái szorgalmasak,
szakácsai jól főznek,
írnokai pedig beszáguldják a világot,
és minden valamirevaló könyvet
lemásolnak neki,
hogyan elméjét futtathassa a lapokon,
töpreghessen és gyönyörködjék.
Joggal kérdezitek tehát, minek is indultam el,
kockára téve mindent,
vadállatok és rablók prédájául kínálva magam,
puha ágyamat kemény fekhelyekre cserélve,
süppedő karszékemet szikár tevenyeregbe,
biztos tetőmet sivatagi szélre,
áztató esőre, szikkasztó napsütésre,
kövér asztalom étkeit pedig
hitvány, ízetlen, bizonytalan
s méregdrága úti étkekre.
Hát mert, tudjátok meg,
bölcs, aki beéri kevéssel,
ám a bölcsnél bölcsőbb az,
aki a többenél is többet akar,
aki kíváncsi mindennek végső okára,
mindennek kezdetére,
arra, kinek lehelete eleveníti az embert.
Társaimmal mit veszekedtünk az odavezető úton!
Tanulj az én esetemből, emberfia,
s csak nálad ostobább kísézőkkel
kelj útra, mert okosságod birtokában
bizton meggyőződ őket,
merre kell menni,
míg valóban bölcssekkel
sosem jutsz dűlőre,
mindegyiknek van egy még tudósabb
gondolata, s nem haladtok
egy tapodtat sem, egyre
folytatódik a perpatvar.
Mégse fogadd meg előbbi szavam, emberfia,
mert hasznára voltunk ám egymásnak,
hol egyikünknek, hol másikunknak
lett igaza, összeadódott hármunk
okossága, s így is kis híján rövid lett mindig,
ám a Mindenható, ki, úgy tűnik,
szívén viselte, hogy rátaláljunk,
épp a kellő pillanatban
toldotta meg a hiányzó arasszal
tökéletlen bölcsességünket.
Jártunk Heródesnél, keresvén
a legszentebb királyt,
de mit sem értett beszédünkől az ostoba,

Klemm József

Hetedik stáció: az ég alatt

Gyermekként könnyű volt
hinni. Az élő és holt
ősök keresztje ott függött
a falakon s nyakamban.
Nagyanyám halkan
mormolt imáinak
értelmét keresve olykor
órákig ültem a kertben,
a mennyet lesve,
hol a kegyes Atya trónol,
felhőfehér, ápolt kezével
az angyalok és szentek
vegyes kórusának vezényel,
ha jó vagyok, megjutalmaz
dióval, mézzel, aprópénzzel,
és nagylelkűen, két kézzel
szórja áldását rám
és a családra.
Csak évekkkel később, mikor árva
maradtam, pattant
el valami az éggel
kötött szövetségben,
s bár az okot még nem értem,
sejtem, én lehettem
a ludas, talán mert
hibából hibába estem,
s gyarló testem
hiába sanyargattam,
mind több lett a vétkem
(én vétkem, én igen nagy vétkem).
Ha most, magányomtól hajtva
néha az égre nézek, újra,
riadtan figyelem, fűjja-é
már az angyal számomra a harsonát,
nem kérek többé pénzt,
szerelmet, pazar ruhát,
csak próbálom
felidézni a régi imát,
bízva, hogy nem
későn s talán nem rosszkor
kiáltom az emlékeimből
összekapart pár sorát:
Mi Atyánk, szabadíts meg a
Gonosztól.

annyt kért csupán,
hogyan mindenképp meséljük el neki,
hol találtuk az eljövendő fejedelmet,
mert tiszteletét tenné nála ő maga is.
Hej, ott, Betlehemben
kellett igazán a bölcsesség,
mi több, ott már kárunkra volt szinte
a ménkű sok okosság,
hiszen az Isten oktalanságát
csak nagy nehezen érthettük meg miatta.
A mindenség Ura kiszolgáltatatta
önmagát kényre-kedvre,
tegyünk vele, amit csak szeretnénk,
erő helyett kicsinység,
bíborköntös helyett meztelenség,
méltó szavak helyett sírdogálás,
tisztaság helyett bepiszkítás,
tudás helyett édes tudatlanság.
Úgyhogy a visszaúton volt mit okulnunk,
volt mit felejtenünk,
rágtuk, egyre rágtuk magunkban
az Isten bölcsességen túli bölcsességét,
amellyel miránk bízta magát,
hogyan rábízuk magunkat,
előlről kezdte, hogy újrakezdhessük,
átélt mindent velünk,
hogyan újraélhessünk mindent vele,
lehozta a földre a mennyet,
hogyan együtt felvigyük
a mennybe a földet.
És arra is gondja volt,
hogyan visszafelé mentünkben
kikerüljük a hatalmasságot,
aki Isten vérére szomjazott.

interjú

SZEMÉLYES SMS-EK

Gruik Ibolya

Lackfi János író intenzív belső valóságról, sose hallott sztorikról, a teremtés gyönyörűségéről

Az idén töltötte be az ötvenedik évét. Készült mérleg? Visszamennél az elmúlt idő valamelyik szegletébe? Adnál valamilyen tanácsot az akkori önmagadnak?

– Mosd meg jól a fogad! Egyél sok répát, megtanulsz fütyülni! Állj ki az esőbe, magasabbra nősz! Ki korán kel, Nobel-díjat nyer! No, komolyra fordítva a szót: érdemes lett volna korábban, mondjuk úgy húszévesen kezdeni az önismereti mélyfúrást. Hamarabb egyenesbe jön a gépezet. A gyereknevelési kipapalódást kezdhettük volna rögtön az esküvő után, azzal is sok zsákutcát megspórolok. De ki tudja, alighanem kellett ez a harminc év. És ha az Istennel való teljesebb, személyesebb kommunikációt hamarabb elkezdem, az is rengeteg gyógyulást, örömet, csodát hozott volna. Másfelől persze a kitérőim, a zsákutcaim, a kudarcaim – ez is én vagyok! Rengeteget tanultam belőlük. Feltörték a talajt a jó vetésnek.

Irodalmi háttérű családban születél. Ez meghatározó élmény a számodra? Mesterednek tartasz valakit? Ha igen, ki az, aki fogta a kezedet, és vezetett, vagy elvezetett az irodalom útjára?

– Sokaknak hálás vagyok. Ki lennék én a mesterek formáló tekintete, keze nyoma nélkül? Eleve nagy kincs az írócsalád, szüleimtől bármikor kérdezhettem, ezt vagy azt olvasam az otthon meglévő tízezer könyv közül. Az egyetemen Lator László tágitotta ki döbbenetesen addig ismert univerzumunkat. Ferenczi László robbantotta fel már meglévő elképzeléseimet az irodalomról történész-látásával és bulvárérzékenységgel. Kenyeres Zoltántól kaptam mai szellemi építkezésem alapköveit. Vajda András humora és meditatív figyelme rengeteget adott. Nagy öröm volt sok-sok órát végigbeszélgetni Faludyval, kollegiális baráti viszonyban lenni Kányádival, egy színpadon szerepelni Lázár Ervinnel. Gergely Ágnes, Rába György, Határ Győző, Kántor Péter, Lengyel Balázs figyelme, bátorítása sokat jelentett. És szinte apa-fiú barátságban léptünk föl számtalanszor, szerveztünk nagyon sok minident, utaztuk be Franciaországot Gryllus Danival.

Elég intenzív, pörgős az életed. Hogyan élted meg az utóbbi évek bezártságát? Milyen kapcsolatrendszerben élsz? Van időd nyitott szívvel fordulni a világ felé?

– Aggódtam a világért, mint bárki más, és döbbenetes, ahogy a sci-fi a napjaink természetes részévé vált maszkokkal, kézfertőtlenítőkkal, szkafanderes mentősökkel. Nekem a bezártság viszont döbbenetesen mély lelki élményeket hozott. Önmagában elképesztő volt, ahogy a kertünk harsányan igelne az életet, miközben a hírek folyamatosan a fájdalomról szóltak. Elmaradt egy jeruzsálemi zárándokutunk, amelyre nagyon készültünk. Viszont a Jóisten brutálisan mély élményeket adott kárpótlásként. Szemlélődő imában jártam Betániában, a feltámadt Lázárral, Jézussal, a tanítványokkal ültem egy asztalnál. Ott voltam, amikor Jézus megmosta a lábamat. Együtt ballagtam az úton a várandós Máriával, beszélgettünk sokat. Több volt ez, mint képzelet, és nem is filmforgatásként éltem meg. Intenzív belső valóságot kaptam, színekkel, ízekkel, fényekkel, sose hallott sztorikkal. Nem egyszer, nem kétszer. Aztán jó volt sokat lenni a családdal. Karanténszínházat is csináltam, napi két élő felolvasást tartottam a Facebookon, ezeket olykor több tízezren is megnézték. Közösségélmény is adatott. És jó pár messengeres imacsoportban adódtak igazi lelki mélybúvárélményeink. Persze a nem itthon élő gyermekeim ölelése nagyon hiányzott, velük is csak pixel által homályosan tudtunk összejönni.

Tanítod a versírást. Mit jelent ma írónak lenni? Ha tanulható, akkor szakma? Vagy azért ennél több? Mondjuk küldetés?

– Ez is, az is. A túlzottan fennkölt, küldetéses dumákat azért kedvelem kevésbé, mert gyakran lenéző magatartással párosulnak. Holott nincs piedesztál, nincs talapzat, nincs dobogó. Ha valaki szeretné felsőbbrendűnek érezni magát, csak mert művészeti szakmában dolgozik, ám tegye. Ellenben hogyha egy ember tisztességgel, lendületesen, szeretettel végzi a munkáját, akkor nekem mindegy, hogy jegybankelnök vagy takarító. Én is csak botladozó átlagember vagyok, és a költészet is kétkezi mesterség, harc az anyaggal, a teremtés gyönyörűsége. Egyszerre vagyok kollégája az embereknek és kollégája Istennek is. Vagyis az én kisképűségem végeredményben mégiscsak nagyképűség. Némi praktikus kiegészítés: tavaly megjelent *Hogyan írjunk verset?* című szórakoztató és gyakorlatias költészet-fitness tankönyvem. És folyamatosan

Fotó: Molnár Mihály

meg a neten *Lackfi Kreatív Írás* néven futó prózaírói tanfolyamom, mintegy háromszáz résztvevővel, akik remek csapatot alkotnak.

Igencsak megosztott az irodalmi élet. Acsarkodnak, egymásnak esnek azok is, akik ugyanazon a talajon kapaszkodnak. Téged érnek ilyen megpróbáltatások?

– Egy csepp rosszindulattal nyilván rám lehet sütni, hogy az ilyen vagy olyan pártok szerkerét tolom, bár konzekvensen nem politizálok. Közéleti tevékenységem, hogy jó ügyekben veszek részt, sok-sok alapítvánnyal, szervezettel rászorulóknak gyűjtünk támogatást. Szomorú látni amúgy az acsarkodást, másfelől viszont nagyon emberi dolog, szellemi mocsokkal és patetikus kirohanásokkal, tiszta Shakespeare-lájev. Mint amikor az ukrán háborút lehetett követni éjjel-nappal, élő közvetítésben. Alapjáraton nagyon megindító, hogy amit én írói magatartásként választottam, nevezetesen, hogy nem politikai alapon barátkozom, hanem kívül állok a székértáborokon, ez mégiscsak megvalósítható. Sok-sok tisztelet és szeretet köt össze olyan kollégákkal, akik akár egymásra is bizalmatlanul néznek. És ha ezt így meg lehet élni, akkor az Irodalom Köz-társaság igenis létezik.

Emlékszem az első találkozásunkra, Zentán vendégeskedtél, és az első kérdésed az volt hozzám, ismerem-e a misedrendet. Sosem tagadtad, hogy jó viszonyban vagy a Jóis-

tennel, de az utóbbi években mintha erőteljesebben jelenne meg a verseidben a hozzá való hűség.

– Egyre szemérmetlenebbül beszélek a kapcsolatunkról, ez bizonyos. Öt éve a Jóisten megelégette a hosszú, gyengéd jegyességet, amiben vele jártam, és mellbe lőtt egy vállról indító rakétával. Azóta lángolok, mindig van tüzem. Sokkal érzékenyebb lettem, sokkal több hullámhosszon fogom az ő szerelmes jeleit. Ez a lehetőség amúgy mindenkinek adott, az égi csatornák itt röpdösnek körülöttünk. Csak finomhangolni kell a lelkünket. S ha már a szikrázóan teljes létezésnek ezernyi ujjongását tapasztalom, akkor az ki is kívánczik belőlem, tovább kell adnom másoknak. Ahogy az örült szerelmes is vég nélkül tud beszélni az ő kicsikéjéről, a szeméről, a szájáról, a fülcimpájáról... És ha folyton Istenről beszélek, akkor egyben folyton a világról is...

Párbeszédben vagy Istennel. Sokszor humorosan, viccesen írsz erről a kapcsolatról. Létezik valamilyen határ, amit nem lépsz át, amin túl csak komoly hangnemben szólsz? Mit mondanál, hogyan szólnál, ha váratlanul meglátogatna egy angyal?

– Ha van egy igazi, szívbeli jó barátod, aki szereti is, bírja is a humort, attól még nyilván nem fogod otromba bunkóságokkal megrézfálni. Ez a határ. De ha valaki kívülálló finomkodóbb személyiség, akkor lehet, hogy azt gondolja, nahát, ezek is elég

furán szeretik egymást... Látam már Isten angyalát, és az utolsó vacsorán Jézus vállára dőlhettem, hallottam a szívdobogását, csiklandozta arcomat a szakálla, éreztem a lélegzetét. Nevetve azt mondta, szeretné, ha mindig így, a vállára borulva élnék. És ha emiatt bolondnak néznek, se baj. Sokáig mind azt hittük, a madár tud csak repülni, ember nem. Még mítoszt is gyártottunk a lezuhant Ikaroszról. Ma meg tonnányi vasdarabokkal járunk az égen. Régi korokban azt mondták volna erre: csoda. Isten csodái is ilyenek, míg el nem indulunk feléjük, képtelenségnek látszanak.

Elégé elmagányosodott az ember. Pedig kellene, kellenének a közösségek, hogy magunkra találjunk. Mi jelenthet kapaszkodót manapság?

– Magunkat elsősorban magunkban tudjuk megtalálni. Széjjelszed bennünket a sok infó, kütyük, hír, álhír, szenzáció. Viszont ha letelepszünk az ülésre szakosodott szervünkre, és naponta időt szánunk arra, hogy elinduljunk a belső végtelen felé, akkor kiderül, mégiscsak lakik bennünk valaki. Ha behívom Istent a múltamba, gyógyulni fog a jelenem is. Ha elkérem tőle azt az álmod, amelyet évmilliókkal ezelőtt szőtt az én életemről, akkor lesz esélyem, hogy elinduljak ebben a kalandparkban, és izgalomról izgalomra járjak. Ez a legerősebb kábszer, csak le kell hozzá jönni a világunk kínálta béna kis szerekről.

Létezik egy nyitott könyv, a Biblia, mely tele van nekünk szóló, személyes SMS-ekkel. Csak el kell kezdeni a kommu-

nikációt, és akkor Isten válaszolat nekünk, másokon keresztül, autórendsámokkal, óriásplakátokkal, dalokkal, ígéssel. Segít abban, hogy merre induljunk. Nem elvenni akarja a világot, hanem nekünk adni. Őt nem üti ki a nyeregből egy vírus vagy bármi hasonló.

Múlik a december, jön a január... Hogyan éled/élitek meg, hogyan készülsz/készültök a karácsonyra? Milyen tervekkel várakozol?

– Tele vagyok szakmai tervekkel, jövő tavasszal jön a *#Jóéjtpuszi2*, plusz egy novelláskötet, no meg gyerekeknek egy Igaz mese a húsvétról. Sokan kerestek meg adventi kérésekkel is, a református és a pünkösdi egyháznak is írtam ráhangoló szövegeket. A Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus egyik hírnökeként részt veszek a frissen megjelenő, velünk készült interjúkötet bemutatóján. A családi készülődés is elkezdődött, mindenki „húzott” magának valakit, akit „angyalként”, apró meglepetésekkel kell végigkísérnie karácsonyig. A hatéves Julcsinak csináltunk naptárt, minden reggel másunk által írott kéziratos mese várja. Került az asztalra koszorú, ezt meggyújtjuk minden közös étkezéskor. Lesz nagy hangolódás, tisztulás, rendrakás. És szenteste oplatka, szép, nagy ostya, melyet többnyire mi sütünk feleségem lengyel felmenőire is emlékezve, majd mindenki törhet az összes többiekéből, és bocsánatot kérünk egymástól minden elmúlt évi bántásért. Írunk szeretetlevelet is, lesz nagy könnypotyogás, mert sorra vesszük, mit szeretünk egymásban, miért vagyunk hálásak. Lesz sok játék, teázás, kirándulás, együttlét.

HOGYAN SZÁNKÓZTUNK RÉGEN?

A hatvanas években lehetünk, bár ez inkább csak feltételezés, mert a kisgyerek számára nem létezik az idő. A valóság viszont egészen sajátos: ami közel van, az mindenképp fölött uralkodik, ami pedig távol, az visszahúzódik a mesék, a legendák és a kiismerhetetlen titkok paravánja mögé. Egyvalami azért ebben a szűkre szabott világban is eléggé biztos: a tél, az ízig-vérig, tetőtől talpig tél. A hó már november elején, közepén megérkezik, és egészen február végéig itt tiszteleg. Nagy, kavargó fürgeteg szállítja, és pedig fuvardíj nélkül, de vidáman, pajkosan, mert csak úgy a nyakunkba öntik, mi pedig csodálkozva ébredünk: egy éjszaka leforgása alatt annyi esett, hogy ha kinyitjuk az ablakot, fölmarkolhatunk belőle egy labdára valót. Régi trükk, hogy ezt a labdacsot megszóva egy kőkemény gombócot kapunk, ami aztán jó darabig még a kályha mellett is kibírja, bár ehhez a mutatványhoz azért nem árt elővenni egy kislábost.

A hó ablakig ér, és bőven érkezik hozzá az utánpótlás. Érdekes, hogy az ég egy kicsit sárgás, mintha a nap aranyfénye küszködve próbálná magát átverekedni a felhőkön, de az ereje elhal, mert most a hideg, a zúzmara idejét éljük, és ez olyan szabály, amelyet a leghatalmasabb erő is kénytelen betartani. A varjak is megvesznek, ott cikáznak, röpködnek a hóesésben, mi pedig már trappolunk is ki a fészerbe, ahol tavaly óta porosodik a ródli. Nem tudom megmondani, miben különbözik ez az alkalmatosság a szánkótól, de az utóbbi talán kecsesebb, lányoknak való. A ródli durva talpakra ácsolják, alig megmunkált alkatrészekből rakják össze, így ebbéli minőségében nagyon emlékeztet a T-34-es tankra, amelyről köztudottan nem csiszolták le a hegesztéskor keletkezett csomókat. A ródli férfias darab, de tömzsi, esetlen. Hegyre fölmenni vele egyfajta kötekedés, mert a súlya miatt gyorsan és könnyedén utoléri, majd meg is torpedózza az előtte figurázó szánkókat, ám ez a lányok szemében undorító dolog. Így hát, akinek ródlija van, ráad-

sul igazi diófából készült, az kénytelen az utcán boldogulni.

A szerencse az, hogy a havazás egy kicsit mindenkit megkerget. Télen a parasztembernek jóformán semmi dolga, leszámítva a menetrendszerűen sorjázdó disznóvágásokat, de a lovakat azért meg kell mozgatni néha, és erre a legkiválóbb alkalom egy kiadós hóesés. Talán a lovak is örülnek ennek, mert ha a kutya hempereg és kergetőzik ebben a puha dunnában, akkor a ló, akinek lelke van, miért ne érezné ugyanezt a boldogságot. Elő is szedik a fészer hátuljából a szánkókat, amelyek a maguk módján eléggé rafinált szerkezetek, mert nincsen más alkatrészük a két robusztus csúszófelületen kívül, amelyre egy kis ügyeskedéssel ráhelyezhető a szekér felső része. Persze a gazdagabbaknak egész szánkójuk is van, olyan oroszos, de a többség beéri ezzel a bütykölttel.

Nagy és bonyolult munkára azért ne gondoljon senki, mire felöltözünk, és a ródlinkat magunk után vonszolva kicsámborgunk az utcára, már nyílnak is a nagykapuk, és egymás után tolakszanak ki a szügyig érő hóba a szánok. A lovak orrából ugyanúgy bodrozódik a dús pára, mint a mozdony oldalából, és talán az erő is közös bennük. Dübörögve vágnak neki a szűztiszta fehérségnek, mi pedig izgatottan várjuk az alkalmat, ami teljessé teszi a ránk váró virtust.

A feladat az, hogy a ródlink elejére kötött madzagot ráakasszuk egy előttünk suhanó szánkó saroglyájára, majd potyautasként végigszágulozzunk vele a falun. Nem mindegyik gazda tűri ezt, és az usztorával hátra-hátracsapkod, de arra senki sem vetemedik, hogy a lovakat megállítva elkergesse a kapaszkodókat. Ha egy ilyen fogat beindul, az félig-meddig irányíthatatlanná válik, mert bár a gyeplőt azért rángatják becsülettel, a lovak megérzik a mozgás, a szabadság hóságú il-

Majoros Sándor

latát, és onnantól nem lehet bírni velük. Szép kiegészítése mindennek az, hogy a szánkóval büszkélkedő parasztok feleségei, lányai és azok barátnői mind ott kacarásznak a kocsi- vagy szánkóderékban, és élénk érdeklődéssel tekintenek le ránk, ródlizókra.

A szemenszedett igazság ugyanis az, hogy a lányszíveket ilyenkor, télvíz, azaz télhó idején lehet a legkönnyebben meghódítani. Egy gyors futás, egy ügyes mozdulat, és a ródli madzagja már rá is hurkolódik valamely kiálló alkatrészre, ami ugyan még nem egyenlő a teljes sikerrel, mert a hó alatt a talaj fagyott és olyan hepehupás, mint az ördög bálterme, amelyről köztudott, hogy bokatorésre van kitálva. Ám a döcögés, billegés és pattogás is a mutatvány része. A lányok kacagnak, mi pedig a szánkó és a lovak által felvert csillámportól tüszögve visszamosolygunk, és minden pillanattal közelebb kerülünk ahhoz az állapothoz, amely egy férfiember életében a legfontosabb. A következtetés innentől magától értetődő: az ember gyereke nem fogja csak úgy a madzagát, hogy a leglassabban poroszkáló szánkóra csomózva ott zötyögjön egy fészekaljnyi csúnya lány vihorászásának bántó kereszttüzeiben, hanem vár és türelmeskedik, amíg fel nem táru az a bizonyos nagykapu, amely mögül kikanyarodik apja szánkóján az egyetlen és igazi szépség. Ilyenkor aztán belead apait-anyait, de mert nagy a konkurencia, megeshet, hogy lemarad, és mégiscsak be kell érnie a szeplősökkel.

Amikor pedig hozzám hasonlóan csenevész, és még tízéves sem múlt el, ösztönösen arra gondol, hogy jövőre is lesz tél, ugyanekkora hóval, és akkor megint próbát tehet. Addig meg inkább csak nézelődik. Jót derül például a szomszédban lakó nagygyereken, aki most egy életem, egy halálom alapon veti magát ama bizonyos szánkó után, és bár többszöri hasra esés után végül sikerül ráhurkolnia a ródlija zsinórját a szóban forgó saroglyára, egy alattomos göröngyön felborul, és onnantól a szánkó után forogva, pörögve, pattogva a közneveltség tárgya lesz. Ennél még az is jobb, ha elmegyünk a ródlinkkal a nagyhegyre szeplős lányokat torpedózni.

T-500 (2019)

képzőművészet

BIZARR KÉPZETTÁRSÍTÁSOK

VARGA VALENTIN MUNKÁIHOZ

Szombathy Bálint

Varga Valentin a zombori Laza Kosti Művelődési Központban ez év júniusában rendezett önálló kiállítást. A „rendezés” az ő esetében fogalmi kiterjesztést feltételez. A művelet sokkal többről szól, mint arról, hogy képeket aggat a falra, és vízszintezi őket. Leginkább tárgyak, objektumok elhelyezésére, tárgyegyüttesek összeszerkesztésére utal, melyeket a szakma általában installációként könyvelhet el. De még a képei sem sík táblaképek, hanem plasztikai értékekkel rendelkező domborművek, reliefek. Varga tehát nem festő- vagy képzőművész a szó hagyományos értelmében, hanem olyan univerzális alkotó, aki magas szintű kortárs művészetet művel azáltal, hogy hihetetlen érzékkel kapcsol össze valós, hétköznapi jelentéssel bíró tárgyakat összetett gondolatok megfogalmazására. Gondolatai valahol az abszurd látásmóddal felvértezett klasszikus szürreális poétika és az ugyancsak francia gyökerű újrealizmus köztes terében terülnek szét.

Mint utaltam rá, művésziünk a mindennapi életből származó kész tárgyakkal, a duchampi értelemben vett objet trouvékkal operál, melyeket gyakran az immár haszontalannak vélt hulladékból válogat ki. A mai emberi környezetben nincs szüksége különösebb erőfeszítésre ahhoz, hogy becserkéssze a megfelelő nyersanyagot: világszerte termékgyártási hiperprodukción zajlik. Nem barkácseszközökkel vagy hagyományos szobrászati fogásokkal hozza létre tehát térbeli kompozícióit, hanem készen vett elemek széles választékára támaszkodva, kezdve a gyerekjátékoktól a háztartási eszközökig. Használt, másodkézből vett anyagokat és a kiskereskedelem kínálatából származó árucikkeket egyaránt sikeresen alkalmaz. Úgymond reciklál, újrahasznosít: a széles körű, tömegigényekre szabott ipari formanyelv harmadlagos vagy még annál is alacsonyabb szintű minőségét beemeli a magasművészet nyelvi szövetébe, új értékeket hozva létre szokatlan, „bukfencs” kontextusba állításukkal. Kombinációs érzékenysége és találékonysága meredek gondolatársítások sorát eredményezi, felfokozott szellemi éleslátásról tanúskodik.

A szürnaturalizmus szellemében fogant egyik új keletű munkája, az *Aszpik*. A kocsonyalé megszokott látványvilágát és kulináris állagát néhány olyan idegen, oda nem való tárgy „fűszerezi”, melyektől kijózanítóan megbor zadunk. A baromfi és sertésszármarékok közé beékelődik egy-egy fémcsavar, zsilettpenge, ácszög, tömítő gumikarika. A legbizarrabb mindenképpen egy csábosra rúszozott játékbaba feje a rezgő lében. Csupán képzelőerőnkre van bízva, hogy az alapötletből kiindulva mi mindennel helyettesítjük be az oda tolakodott furcsaságokat. Vagyis a kacatot. Az *Aszpik* arról szól többek között, hogy elveszünk a tárgyak tömkelegében, az árufeleslegben. A dolgokat ideig-óráig egybetartó kocsonyalé csalóka közeg, előbb-

utóbb szétcsúszik a tartalom, vagyis az összefogó rendszer. Másrészt pedig arra figyelmeztet ez a munka, hogy megszűnt a szűzi tisztaság fogalma. Nemcsak a napi élelmünk szennyezett, hanem a tudatunk és a lelkünk is.

Varga eszközhasználatának jellemzői mentén haladva szemünkbe ötlük egy forgatható elektromos nyárs. A munka címe *Imagyros*. Az elnevezés jelentéstani értelemben több irányba bontható: az ima mint fohász és a gyros mint nyárson sült étel, de ott lappang benne az imágó is mint a képiségre utaló jelzés; átvitt értelemben maga a látvány. Távolabbról szemlélve a néző bizonytalan annak megítélésében, hogy mi-féle massa van ráhúzva a vízszintes fémtengelyre. Vélhetné akár összefilézt hústömegnek is, ám közelebb lépve az installációhoz, máris nyilvánvalóvá válik számára, hogy amit lát, az egy szintetikus matériaegyveleg, mégpedig játékkátlakák nagyrészt felismerhetetlen „vegyülete”, furcsa füzére. Csupán itt-ott kándikál ki egy-egy jegesmedve feje, újabb képzettársításokra sarkallva a szemlélőt. A végső felismerés immár félreérthetetlen és hangsúlyosan tragikus.

Ugyancsak az újabb munkák közül válik ki az a tárgyegyüttes, amely öt egyformára festett elektromos vasalóból áll, precízen egymás mellé sorakoztatva, orrukkal az ég felé. A vasalók megsokszorozott jelenléte ezúttal nem elsősorban a tárgyi jegyek szobrászati kiemelését szolgálja, mivel az elektromos háztartási cikket elsődlegesen nyomódúcokként értelmezi. A szemközti falon ugyanis ott láthatók azok a négyzetes képi felületek, melyekre a művész ráégette a vasaló lapját. Az áram hőt termel, a hő pedig átmegy abba az általunk is ismert grafikai minőségbe, ami olyankor keletkezik, amikor a vasalót rajta felejtjük a vasalódeszka bevonatán vagy rosszabb esetben a ruhaneműn. Majdnem ugyanolyan tiszta formák, mint a kör vagy a négyzet, nincsenek köröttük grafikai „zajok”.

Nem állt szándékomban kitérni Varga Valentin minden olyan alkotására, amely ezúttal helyet kap napilapunk művészeti mellékletében. Néhány jellegzetes munkáján át kívántam inkább felvillantani a Teme-rinben élő művész kétségtelen tehetségének a bizonyító jegeit. Különféle műtípusok és nyelvi zárványok szuverén jelenlétére és egyidejűségére szerettem volna rámutatni Varga munkásságában, amelynek egyik alapjegye az Umberto Eco-i értelemben vett „nyitott mű” eszménye felé történő tudatos kimozdulás. De nemcsak a nyelv korszerűségére kell rámutatni Varga esetében, hanem arra a felfokozott kritikai érzékenységre is, ahogyan reagál a világunkat átható globális problémákra.

Varga 2008 óta van jelen a szerbiai képzőművészeti palettán. Ahhoz képest kevés önálló kiállítása volt, mindössze három. Pedig helye ott lenne az ország legrangosabb kortárs kiállítói intézményeiben.

Zarándoklat (2021)

képzőművészet

Aspic I-II (2018)

Residuum (2018)

varga valentin

1990
Újvidék

Fotó: Bezzeg Gyula

Középiskolai tanulmányait az újvidéki Bogdan Šuput Formatervező Szakközépiskolában végezte, képzőművészeti technikus szakon. 2010–2014 között a Szarajevói Képzőművészeti Akadémia festészet szakán végezte tanulmányait. Mesterei Amer Bakšić és Nusret Pašić. Jelenleg az újvidéki Művészeti Akadémia Képzőművészeti Karának mesterhallgatója, Goran Despotovski osztályában. 2015 óta a TAKT (Temerini Alkotóműhely és Képzőművészeti Tábor) művészeti vezetője. Számos csoportos tárlaton állított ki Szerbiában, Bosznia-Hercegovinában, Magyarországon, Ausztriában. A CtrlV művészcsoport alapító tagja, a SULUV tagja.

DÍJAK

Raiffaisen Bank-ösztöndíj képzőművészek számára, Szarajevó
A Szarajevói Képzőművészeti Akadémia kitüntetése
Trash Art Hungary – fődíj (Bácska Senzitive csapat), Gödöllő
VMTDK Art 2019, Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia – első díj a legjobb művészeti produkcióért

ÖNÁLLÓ KIÁLLÍTÁSOK

2021: SIMUL – Laza Kostić Kulturális Központ, Zombor
2019: Exist – Um – Lukijan Mušicki Galéria, Temerin
2017: Átmeneti konfiguráció – Klein House / Social bar and art gallery, Szabadka

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

- Antalovics Péter** (1993) költő, újságíró (Kupuszina)
- Bordás Győző** (1948) író, kritikus (Újvidék)
- Fekete J. József** (1957) író, kritikus (Zombor)
- Gruik Ibolya** (1960) újságíró, szerkesztő (Zenta)
- Klamár Zoltán** (1955) néprajzkutató, ny. egyetemi oktató (Magyar-kanizsa–Kartal)
- Klemm József** (1954) költő, újságíró (Újvidék)
- Lackfi János** (1971) költő, író, műfordító (Budapest)
- Lódi Gabriella** (1978) magyar nyelv és irodalom szakos tanár (Topolya)
- Lukács Lilla** (1989) neveléstudományi szakember, művelődés-szervező (Szabadka)
- Majoros Sándor** (1956) író, szerkesztő (Bácskossuthfalva–Budapest)
- Mák Ferenc** (1956) irodalomtörténész, kritikus (Óbecse–Budapest)
- Patak Márta** (1960) prózaíró, műfordító (Leányfalu)
- Patyi Szilárd** (1987) történelem–filozófia szakos tanár, újságíró (Szabadka)
- Pejin Lea** (1996) költő (Zenta)
- Silling István** (1950) néprajzkutató (Kupuszina)
- Szabó Zsombor** (1946) építésmérnök (Szabadka)
- Szombathy Bálint** (1950) kritikus, képzőművész, művészeti író (Pacsér–Budapest)
- Tóth Eszter Zsófia** (1975) történész, társadalomkutató (Budapest)
- Tóth Szilárd** (2002), az ELTE Bölcsészettudományi Karának hallgatója (Szabadka–Budapest)
- Verebes Ernő** (1962) író, zeneszerző (Zenta)

Lapszámunkat **Varga Valentin** alkotásaival illusztráltuk.

esszé

GION 80/20

Nézem a könyvespolcot, a rajta sorakozó Gion-köteteket... azokat, amelyeket még az újvidéki Forum adott ki, no meg az újabbakat, amelyek a pesti Osiris és Noran kiadásában láttak napvilágot. Hihetetlenül korán lezárult alkotói életpályája tárgyasult darabjai sorjáznak a családi könyvtárban.

Aztán az jut eszembe, hogy túrkevei muzeológusként majdnem személyesen is találkoztam az íróval. Többször készült a kisvárosban élő öccsét meglátogatni, és olyankor múzeumi kolléganóm, Gion Nándor unokahúga – tudva, mekkora tisztelője vagyok – jelezte a látogatási szándékot: Jön a *bátyya*, találkozhat vele!

Ami végül is elmaradt, mert abban az időben éppen nem jutott el a rokonaihoz. Nem is olyan sokára halálhírért vettük a nagykunsági településen, ahol akkoriban egy kis vajdasági kolónia élt feketicsiek-ből, szenttamásiakból, magyarkanizsaiakból.

A végtisztességen jelen voltunk. Valaki egy papírzacskónyi szenttamási földet szórt sírjára a nyár végi forró napon, ott a Farkasréti temetőben. Sic transit gloria mundi!

Nyolcvan éve született, és már húsz éve, hogy elhunyt.

Az olvasás élménye

Nem tudom, milyenek mások olvasási szokásai, de velem gyakran megesik, hogy egy-egy író többször is felfedezek magamnak. Általában véletlenszerűen. Keresgélek, és csak úgy megakad a szemem egy művön. Veszélyes dolog, mert gyorsan elcsábulok. Leveszem a könyvet a polcról, és beleolvasok. Csak úgy, azonmód, ott egy álltó helyemben. Aztán a házban sertepertélő feleségem rám szól: – Miért nem ülsz le?!

No, ettől kezdve elengedem eredeti feladatomat, és tévóvázva bár, de csak elindulok egy kényelmes szék felé. Tudom, hogy veszélyes araszolni könyvvel a kezemben, mert ha leülök, benne ragadok a véletlenszerű olvasásban. Ilyen szempontból a legnagyobb veszélyt Gion szövegei jelentik. Miután bármelyiket kézbe vettem, letenni már nem tudom! Egész egyszerűen beleveszek a történetekbe, melyek otthonosak, ismerősek, életszerűek. Alakjai, úgy érzem, a való életből, Bácska magas ege alól léptek át a regényvalóságba, Szenttamás állandóan vajúdó világát idézve az olvasó elé.

Túl azon, hogy a kartali remeteségben, az otthoni történetekre kiéhezetten, jóval több figyelmet szentelek a szövegeinek, azt is látom, hogy Gion cselekményszövése – noha nem vagyok irodalomtörténész, mégis megkockáztatok egy megállapítást – azért érdekfeszítő, mert az olvasói figyelmet állandóan csúcsra tudja járatni. Így aztán olvasás közben megszűnik a külvilág mint zavaró tényező.

Annyira bele tudok szédülni a történetekbe, hogy szinte magam is regényalak-ká válok! Figyelőként ott állok azon a bizonyos szövegszélin margón, ahonnan egy lépés csupán a textus világa. El kell hajolnom, nehogy Török Ádám ökle engem is elérjen, vagy esetleg Rézi a fiúkkal verekedve megkarmoljon! Ez az igazi varázslat.

Egyébként az apró csetepaték mutatják az állandóan egymásnak feszülő indulatokat, melyek attól igazán bonyolul-

tak, hogy a társadalmi rétegek közötti ellentétet tovább árnyalják a hozzájuk kapcsolódó nemzetiségiéik.

Ezzel el is érkeztünk azokhoz a sorozatos konfliktusokhoz, melyek Gion mikrovilágát jellemzik, ami, tudjuk, nem más, mint a valóság tükrözése.

Ilyen szempontból különösen izgalmas a *Virágos Katona* frappáns felütése, annak a helyi sokszínűségnek a bemutatása, ami a dualista Monarchia mindennapjait jellemezte 1867-től egészen 1918-ig. Sok történész gondolja úgy, hogy Közép-Európa egykori hatalma valójában egy multikulturális birodalom volt. Az akkori etnikai tarkaság a térséget és Szenttamást is jellemezte: az 1900. évi összeírás szerint a 13 228 lakosból 7371 szerb, 5108 magyar, 637 német, 65 kis-orosz lakta. Tíz évvel később már 14 335 lakosa közül 7808 szerb, 6031 magyar, 430 német. Az író ezt a közeget ismer-te meg az elődök élettörténeteit kutatva, hallgatva. Ezt gyúrta irodalom-má, erre a hagyományvilágra építette a tetralógia regényeit.

A párbeszéd nyelve

Általában érdeklődéssel fogadják hallgatóim, amikor Gion remek társadalomrajzából idézek Vajdaságról szóló előadásaim során. Éppen a társadalomnéprajzi elemzések közben jöttem rá, hogy ezek a részletek sok egyéb mellett homályban hagyják a többnemzetiségű környezet nyelvhasználati gyakorlatának bemutatását.

Íme, néhány példa, hogy lássuk, mire is gondolok: Krebs és Prodanov, Karagić és Török, Gallai és Mudrinski beszélgetéséből nem derül ki a társalgás nyelve. Hogyan értett szót a sváb molnár és a szerb malomtulajdonos, a szerb csendőr és a magyar zsvány, a magyar mezőőr és a szerb pék? Az is csak sejthető, hogy a kötekedő részeg szavát a szekéren utazók értették. Tudjuk, hogy az értés nem feltétlenül jelent megértést:

„Egy részeg ember imbolyogva oda is jött hozzájuk, belekapaszkodott a lőcsbe, a szekér mellett lépkedve nézte Stefánt, és megkérdezte tőle: – Te sváb vagy?”

Stefan nem szólt semmit, elfordította a fejét a részegtől, de az továbbra is ott maradt a szekér mellett, és azt mondta: – Nem lehetsz magyar ember, mert nincs bajuszod. Biztosan sváb vagy.

Stefan most sem válaszolt, úgy tett, mintha észre sem venné a kötekedő, részeg embert. Az végre elengedte a lőcsöt, megállt az út közepén, sokáig bámulta a távolodó szekeret, és még egyszer utánuk kiáltott: – Ha nem vagy sváb, akkor miért nincsen bajuszod?

Az Újvári-kocsmá előtt álló férfiak hangosan felröhögtek, Stefan meg összeszorított fogakkal hallgatott, és csak akkor szólalt meg, amikor kiértek a Fő utcára. – Nem tudtam, hogy itt is vannak magyarok – mondta rosszkedvűen. – Vannak – bólogatott Prodanov. – Itt a Zöld utcában. Meg a Tukban. Nem szeretted őket? – Nem – mondta Stefan. – Az én malmomba nem járnak magyarok örletni – mondta Prodanov megnyugtatólag.” (Gion 1999: 7–8)

Tovább olvasva a regényt, megtudjuk, hogy a molnár egy magyar–német közösségből, Feketicsről kerekedett fel-

családjával, és a közeli faluban próbált a vagyongyűjtés útjára lépni. Tájékoztatlansága okán aztán egy olyan közösségbe került, ahol három náció élt akkoriban egymás mellett. Krebs nem szerette a magyarokat, pontosabban az olvasztótégelyként működő magyar impériumot érezte tehernek. Látta a falu vajúdó közösségeit, a konfliktusokkal terhelt egymás mellett élést, ami amolyan se veled, se nélküled kapcsolatokat eredményezett a nemzetiségek között.

Az alábbi beszélgetés egy fogyatkozó kisebbség sorsa felett keseregve zajlott:

„Johann Schank, Johann Friedrich és Stefan Krebs ezután együtt indultak haza, dühösek, rosszkedvűek voltak, és amikor Pelt Frigyes boltjához értek, ahol elvált az útjuk, Johann Friedrich háborogva kifakadt: – Jobb lett volna, ha Torzsán maradok a németek között. Itt kevesen vagyunk, és hitvány emberek-ké, akiknek már az is mindegy, hogy a gyermekeik milyen nyelven szólnak hozzájuk. Kibújunk a bőrünk-ből, jöttment senkik leszünk, akik mindenkire oda-dörgölőznek, mint a rühes disznók. – Vagyont kell szerezni – mondta higgadtan Johann Schank. – Akkor megmaradunk, még ha kevesen vagyunk is. A vagyonos embernek nem kell kibújni a bőrből. – Soha többet nem lesz itt német iskola – sóhajtott Stefan Krebs. – A gyermekeim már most is magyarul beszélnek egymással. Csak olyankor beszélnek németül, ha én a közelükben vagyok. – Ezt nem szabad megengedni – ripakodott rá Johann Friedrich. – Nincs időm foglalkozni velük – mentegetőzött Stefan. – Katharina meg folyton betegeskedik. Rézi gondoskodik rólunk, ő nagyon jó lány, de a Zöld utcában jobban megtanult magyarul, mint németül. – Esténként azzal a csavargó Rojtos gyerekekkel látom a malom előtt – mondta Johann Schank. – Tudom – bólogatott Stefan. – Úgy teszek, mintha nem is venném észre, hiszen annyit dolgozik a malomban. – Ki az a Rojtos? – kérdezte Johann Friedrich. – Haszontalan naplopó – mondta Stefan. – Fiatal gyerek még. – Keresnünk kell valakit Rézinek – mondta Johann Schank elgondolkozva.” (Gion 1999: 95)

A társadalmi jelenségek, melyekről a regény szereplői beszélnek, napjainkban is visszaköszönnék. A kisebbségi lét örök problémái ezek. Akkor is igaz mindez, ha csak egy lokális közösség életét vesszük példaként. Bármennyire is rátelepszik az államalkotó többség a kisebbségre, az mindig a közvetlenül vele élő többséghez fog hasonlítani. Míg az államalkotókhoz sok esetben csak áttételes módon alkalmazkodik.

A következő két példa a karhatalmat képviselő csendőrtiszt magatartását, haszonlesését és véleményalkotását tárja fel:

„A tanyasi gazdák zsebre dugott kézzel, dühösen nézelődtek a kifosztott boltban, nem szóltak semmit. – Majd én körülnézek – mondta a Karagić nevű csendőrtiszt. – Vezessen a raktárba – intett Kudlik Rezsőnek.

Kudlik Rezső készségesen elvezette a konyhába, aztán a pincét is megmutatta neki. – Ami azt illeti, nem sok árúja ma-

Klamár Zoltán

radt – állapította meg kedélyesen Karagić. – Nem. Nem sok maradt – mondta Kudlik Rezső. – Rosszul gazdálkodtam. – Jobban is gazdálkodhatott volna – mondta Karagić, és megint csak kedélyesen hozzátette: – Ami azt illeti.” (Gion 1999: 231–232)

A hivatalos ember éppen barátságos arcát mutatja a biztosítási csalásban érdekelt magyar kereskedőnek. Megint csak nem tudni, beszélgetésük milyen nyelven zajlott. Gion ezt sem jelezte, mint ahogy az az alábbi részletből sem derül ki. Egyvalami nyilvánvaló csupán: értették egymás nyelvét!

„– Láttamoztattam az elismervényt – mondta nyugodt hangon Stefi. – Kivel? – Három tanúval. Írásbeli bizonylatom van róla. – Mutasd. – Nincs nálam – mondta Stefi, és most már mosolygott. – De a bíróságon majd megmutatom. – Zsidó gazember – sziszegte Karagić. – Nem vagyok zsidó – tiltakozott Stefi. – Német vagyok. – Sváb gazember, mindegy – mondta Karagić. Megkérdezte Gallai Istvántól: – Te is sváb gazember vagy? – Magyar vagyok – mondta Gallai István. – Magyar gazember. Mindegy.” (Gion 1999: 239–240)

Valóban ez lenne a végkövetkeztetés, a közös nevező: mindenki gazember?! Vagy: ahhoz, hogy a korban érvényesüljön, boldogulni tudjon bárki, gazemberré kellett lennie. Olyanná, aki célja elérése érdekében, saját normarendszere szerint élve, a másokban csak a kihasználható embertársát látta? Kertész Imre szentenciaszerű megállapítása kívánczik ide: „Erkölcstelen világban erkölcsösnek lenni is erkölcstelen.”

Ezt eredményezte volna a „multikulturális” termozaikban kiépült, ám lokálisan elkülönült mikrovilágok egymás-mellettisége.

Egyáltalán: beszélhetünk-e a Gion által megrajzoltak alapján multikulturalizmusról? Szervesülnek-e, összekapaszkodnak-e ezek a közösségek, vagy csak léteznek egymás mellett? Látjuk, olvassuk, azon keseregnek Szenttamás lakói, hogy folyamatos az ilyen-olyan irányú asszimiláció, ugyanakkor a faji alapú szegregáció is a mindennapok sajátja. Ellentmondásos kép ez a javából, de vajon jellemző, impériumváltásoktól független, táji sajátosság is egyben a regényekben kirajzolódó mikrovilág?

A Monarchia éveiben a szerbek és a németek érezték, tapasztalták a hatalmi olvasztótégely izzását. Majd az impériumváltás a németek mellett a magyarokat sodorta hasonló helyzetbe. Aztán a változó hatalom megint a szerbeket és a németeket kényszerítette hasonulásra.

Akárhogy is nézzük, a térségben nem igazán tudott kibontakozni sem a nyelvi, sem pedig a társadalmi-kulturális pluralizmus. Valahol ezek mezsgyéjén bitorálnak Gion alakjai. De mégis, hogyan, milyen nyelven értettek szót egymással?

Miért fontos ez? Hát azért, mert mint mindennek, úgy ennek is üzenetértéke van. Megmutatja, ki mennyire van otthon egy másik kultúrában. Jelezhet alá-, fölé- vagy mellérendelő viszonyt a nyelvhasználati gyakorlat... De főképpen értékrendet, szemléletmódot: megtisztel-e azzal a másikat, hogy anyanyelvén szólnak hozzá?!

AZ ELŐKERÜLT KRISZTUS

Bordás Győző

Azt hiszem, a legtöbb írónak van kedvenc alakja, amelyhez többször is vissza-visszatér, hiszen úgy érzi, rajta keresztül tudja tolmácsolni azokat a gondolatokat, amelyeket olvasóinak szánt, vagy mert nem mondott el róla még mindent, amit szeretett volna. A vajdasági írónál maradván, elég csak Herceg János Kekez Tunájára, Majtényi Mihály garabonciásaira, Németh Istvánnak az arcukat zsebtükörből megrajzoló családtagjaira vagy Gion Nándor Burai J.-jére és a Rojtos Gallaijára gondolni. Említhetnék példákat a ma is alkotók közül, de félő, hogy többeket kifelejtene, ezért ettől eltekintek.

Nekem is van két-három regénybeli hősöm, akikhez mindig visszatérek, sőt ragaszkodom hozzájuk, különösen így karácsony táján lehetetlen nem gondolni rájuk, hiszen történetek fűződnek hozzájuk. El lehet-e felejteni egy olyan jelenetet, amikor immár több mint száz évvel ezelőtt egy karácsonyi éjjeli misén az előimádkozó Rózsai néninek – nevezzük így – elcsuklik a hangja, mert a férje, gyermekeinek apja nem tért vissza a háborúból, s erre az egész templom asszonynépe olyan zokogásban tör ki, hogy bepárasodik a templom hideg levegője, mire az oltárt festő édesapának még kisiskolás gyermeke attól retteg, megfolyik a festék az oltárképen, s akkor azt is újra kell festeni?

Nem véletlenül tolakszik elő ez az egykoron megírt, nyilván nem minden valóságele-

met nélküli esemény éppen most, amikor nő azoknak a családoknak a száma, amelyeket egy másfajta veszedelem miatt ér veszteség.

Az iménti templomi jelenet erősen foglalkoztat. Pechán József (1875–1922) festőművész nem csak a szecessziós festészet terén írta be nevét az egyetemes magyar művésztörténetbe. Jó egyházi festő is volt. Monumentális alkotása az 1909-ben festett, 5×8 méteres *Luther a wormsí bíróság előtt* című mennyezetfestménye a verbászi evangélikus templomban. Számos más templomi alkotása is fennmaradt. Így a kátyi evangélikus templomban az *Ecce homo*, az erdővégi templomban a *Jézus mennybemenetele* vagy a hagyatékában megmaradt néhány vázlata, mint például a *Jézus föltámasztja Jairus leányát*, a *Jézus mennybemenetele II.* vagy a *Qvo vadis Domine?* címűek.

Abban az évben, amikor a verbászi templom részére megfesti ismert al seccóját, azaz mennyezetfestményét, felkérésre e templom részére oltárképet is fest, méghozzá megbeszélt tematikával, hogy az Jézust a tengeren ábrázolja. A mű el is készült, most már tudjuk, szinte két és fél méter magas, egy méter hatvan centiméter széles, olaj, vászon, ami soha nem került a tervezett helyére. Miért?

Pechán József fiától, az ugyancsak festőművész Pechán Bélától (1908–1982) hallottuk, hogy édesapja valóban vállalta a templomi oltárkép

elkészítését, és meg is festette. De... S itt kezdődik a novellába, regénybe illő mese. Pechán József Jézus alakjának ábrázolásához egy aránylag magas, szikár, sovány, bajuszos, szakállas modellt keresett, aki nem is lehetett más, mint Bachmann Zsiga, egykori helybeli kisbíró. Aki már 1892-ben Palicson megnyerte a Bicycle Club országos versenyen a tízezer méteres távot, majd megjárta az Újverbász–Temesvár, az Újverbász–Szarajevó, valamint az Újverbász–Kassa távot is, és tagja lett a Magyar Kerékpáros-szövetségnek, amely viszont már toborozni kezdte az 1896-os olimpiai játékokra a versenyzőket.

Ekkorra híre ment, hogy Zsiga eredményeit az osztrák Dürkopp (Johann Kirschon tulajdonában levő) biciklijével éri el. A gyár tulajdonosa ezek után meghívta, legyen a vendége Klagenfurtban. Zsiga, azaz ahogyan akkoriban mindenütt írták, Sigmund Bachmann eleget is tett a meghívásnak, és fölmondva kisbírói állását, elindult a horvát területeken át a délosztrák városba. Kirschon itt legújabb biciklijük modelljével ajándékozta meg, azzal a feltétellel, hogy ezzel karikázzon Bécsbe, próbálja ki, mennyivel jobb az előzőnél, s ott majd találkozni.

A Die Wiener Welt tudósításai immáron csak arról szólnak, hogy Bachmann megérkezésének másnapján a Hochburg–Lamberg-kastély szállójában összetalálkozott Kirschon bicikligyáros és a francia Amédée Bollée, az ismert gőzmeghajtású omnibusz, a Párizs és Bécs között közlekedő jármű tulajdonosa. Ekkorra már az automobilonak időszeke járta, Kirschon is ezen érkezett Bécsbe, a színpadi kuplékban pedig már ki is figurázták az addig közlekedő omnibuszokat. Az ott elfogyasztott gazdag vacsora közben a két asztal között szó szót követett, ki a jobb, nagyobb, erősebb, kinek vannak jelentősebb perspektívái... A szaporodó pezsgősüvegek következtében felforrósodott hangulatban fogadás született, miszerint ha Bollée gőzgépe előbb átússza a La Manche-t, mint a Dürkopp-pal körül lehet utazni a világot, akkor ennek egy négyemeletes bécsi bérház lesz az ára.

Hogy a vitából Bachmann Zsigánk mit értett, s mit nem, nem tudni, de a dzsentriviadal hangulata átragadt rá, s amikor odáig fajult a hangos kaskodás, hogy gőzgép vagy bicikli, Bollée felajánlotta: ha ez az itt ülő bácskai, hova is való, „werbasser schwäbische schwab”, Sigmund egy éven belül körülutazza a világot, én egy négyemeletes palotámat

adom, ellenkező esetben négy automobil lesz a jutalmam.

Zsigánk nyilván maga sem tudta, mire bólintott rá, amikor gazdája azt ajánlotta, ha elvállalja a kihívást, s mindent megtesz annak érdekében, hogy a két éven belül megtartandó athéni olimpián is ott legyen, az övé lesz a bécsi bérház. A fogadás megkötetett, és Zsigánk elkezdte felkészülését a nagy tetterre, amelyben előre meghatározott útvonalat kellett követnie. És a csoda is megtörtént. Nemcsak a helyi sajtó, hanem az akkori hírügynökségek, a francia AFP előde, a Havas, majd a londoni Reuters, továbbá az amerikai Associated Press követte tudósításával a biciklista útját, aki San Franciscót érintve, hajóval érkezik Honoluluba, majd Új-Zélandra s innen tovább Ausztráliába... Indián és Cejlonon keresztül jut Afrikába, itt a Szezei-csatornán átkelve érkezik meg Alexandriába, és 1894-ben ismét itt van Európában. Hogy gazdag ember lett, nem vitás, de minden álma mégsem valósult meg. Tüdőgyulladás miatt nem lehetett ott a magyar válogatott tagjaként az 1896-os athéni olimpián, de ott volt, s hetedik helyen végzett az 1903-as első Tour de France-on, majd bíróként részt vett az ugyancsak első, 1908-as Giro d'Italián.

Egy évre rá kapja Pechán József a megbízatást az oltár-

kép megfestésére, s a helybeli kaszinóban sörözgetve ajánlja föl biciklista társának: legyen modell a Jézusról szóló kép megfestésére. Nyilván nem első szóra egyezett bele Zsiga az ajánlatba, de végül is megtörtént, több napon át – mesélte Pechán Béla – ott ült apja műtermében. A botrány állítólag akkor tört ki, amikor Wagner Adolf, az egyébként kivételesen jó szónoki és szervezői képességgel megáldott esperes meglátta az oltárképet, és azonnal fölismerte gyűlekezete hívó tagját: Bachmann Zsigát. Az emlékezet szerint komoly szóváltásra is sor került a festő és az esperes, majd az egyházi előljárósága között, mert hiába magyarázta Pechán, hogy ha Jézus tanai bejárták a világot, Zsiga pedig ugyanezt tette biciklin, akkor miért ne lehetne ő „jelképesen” is a tengeren átkelő Krisztus. Nos, ez a magyarázat nem fért bele soha sem a kispolgári lelkekbe, mint ahogy az oltárkép sem került oda soha, ahova szánták.

S amiért mindezt újból elmeséltem: nemrégiben lebontották az evangélikus egyház parókiáját, amelynek padlásáról előkerült a több mint száz-tíz évvel ezelőtt megfestett kép! Porosan, galambpiszkosan, jobb alsó sarkában némileg meg is csonkítva. Természetesen azonnal fényképet készítettem róla.

Könnyek (részlet)

átmentett történelem

A KIRÁLY BESZÉDE

Patyi Szilárd

A jugoszláv parlament és a szenátus 1932. januári együttes ülése

I. Sándor jugoszláv király nyugati szövetségeseinek nyomására, valamint hogy a diktatúra helyzetét megszilárdítsa, 1931. szeptember 3-án új alkotmányt bocsátott ki. Ez volt az úgynevezett oktrojált alkotmány, amely megteremtette a feltételeket a parlamenti választás megtartására. A november 8-án megrendezett esemény azonban egypárti szavazás volt csupán, amelyen csak a Jugoszláv Radikális Paraszt-Demokrata Párt indulhatott el. Így csak e párt jelöltjei jutottak mandátumhoz, összesen háromszázötven, köztük egyedüli magyarként dr. Szántó Gábor, a Zentai járásban. 1932. január 3-án szenátusi, vagyis felsőházi választást is tartottak, amelyen a községi bírók, polgármesterek, báni tanácsosok és parlamenti képviselők voltak jogosultak a szavazásra. A negyvenhat szenátori hely sorsát eldöntő voksoláson is csak egy listát állítottak.

A parlamenti és a szenátori választás lebonyolítása után minden feltétel adott volt, hogy a királyi diktatúrában először az országgyűlés alsó- és felsőháza is összeüljön. A rendszer számára ez az esemény nagy jelentőséggel bírt. Ezt bizonyítja az is, hogy a parlamentben maga a jugoszláv uralkodó is beszédet intézett a megválasztott képviselőkhez. Jelen írásunkban a királyi diktatúra első parlamenti ülését elevenítjük fel a Napló című szabadkai napilap lapszámai segítségével, külön kitérve a kisebbségi képviselők felszólalásaira.

Ünnepi díszben a parlament épülete

A parlament és a szenátus együttes ülésére 1932. január 18-án került sor, amely napot a másnapi Napló „a jugoszláv parlamentarizmus nagy napjának” nevezte. Ezen az ülésen maga I. Sándor király is megjelent, és nagy ívű beszéddel nyitotta meg a parlament ülésszakát. De nem csak a király jelenléte jelezte, hogy az ülés nagy jelentőségű a rendszer számára. E napon Belgrád központja és a parlament környéke az állami ünnepek alatt megszokott képet idézte. Erről tanúskodik a Napló január 19-ei számában olvasható, az ülésről és a király beszédéről szóló terjedelmes beszámoló.

„A királyi trónbeszéd napjára maga a parlament épülete is ünnepi díszet öltött. Az ülésterem feldíszítve várja, hogy Őfelsége a király megnyissa a népképviselő ülésszakát. A királyi palotától a parlament felé

vezető útvonalon katonai sorfal tartja fenn a rendet, amely mögött a járdákon mindenütt sűrű sorokban áll a nép és várja szeretett uralkodójának bevonulását a népképviselő hajlékába. A kocsit még az éj folyamán kavicsokkal szórták be, hogy a síkos út ne akadályozza a lovasság felvonulását.

A parlament épületében a külügyminisztérium díszbeöltözött tisztviselői jártak fel és alá, ma ide osztották be őket szolgálati feladatokra, mert a népképviselő ünnepélyes megnyitására meghívót kaptak a diplomáciai kar összes tagjai és Beograd közélet más kiválóságai” – írták a napilapban.

A beszámoló szerint az ülésterem is megtelt. A diplomaták páholyában helyet foglalt a francia és az amerikai követ, valamint a német, csehszlovák, román, holland, dán, görög és a török ügyvivők. A napilap szerint nagy feltűnést keltett Alt Waldemár magyar követ, aki fekete díszmagyar viseletben jelent meg az ülésen.

Az ülés legnagyobb eseménye Sándor király beszéde volt, amelyben az uralkodó a délszláv állam I. világháború utáni rövid történetét vázolta fel, és a királyi diktatúrát mint az ország belpolitikai problémáira adott szükségszerű megoldást igyekezett bemutatni. Sándor király szerint ugyanis az SZHSZ Királyság 1918-as megalakulásával megvalósították a délszláv nemzetek „évszázados álmukat és a legjobb szerb, horvát és szlovén hazafiaknak ideálját”. A pártok egymás ellen folytatott viszálya és a parlamenti renddel való visszaélések azonban az állam létét fenyegették. A király úgy látta, e válságra a legjobb megoldás a diktatúra bevezetése.

„Szenátor és képviselő urak!

En az 1929. január 6-iki határozatommal kettévágtam az eddigi rossz állapotokat. Amit tettem, az szent kötelességem volt a nemzet és történelem előtt. Kormányomnak, amelyre akkor rábízta az ország igazgatását, feladatává tettem, hogy jó közigazgatással minél előbb csillapítsa le a szenvedélyeket és erősítse meg a nép hitét a saját és az állam jövője iránt. Ebben a tekintetben a királyi kormány sikerrel tette meg a legnagyobb erőfeszítéseket. Az 1929. október 3-iki törvénnyel királyságunk megkapta a maga igazi nevét és szakított a múlt még látható nyomaival, azzal az adminisztrációs és közigazgatási beosztással, amely a néptörzsek tragikus szétválasztásában megvolt, de történelmivé vált az egyesülésben” – idézte a király szavait a Napló.

Az uralkodó e beszédben nemcsak a múltat idézte fel, hanem a törvényhozás előtt álló

A belgrádi Vračar városrész színházépülete – 1931 és 1936 között itt ülésezett a Jugoszláv Királyság parlamentje

feladatokról is beszélt. A nagy világgazdasági válság kellős közepén pedig „a legnagyobb takarékoság elvét kell követni a bánásokban és a községekben is s utat s módot kell találni a közigazgatás egyszerűsítésére és olcsóbbá tételére, amelynek azonban nem szabad ellentétben állni a közigazgatás állandó megjavítására irányuló jogos törekvésekkel”.

„Szenátor és képviselő urak!

A gazdasági válság sürgős, de határozott és jól átdolgozott intézkedéseket követel. A mezőgazdasági termények szinte hallatlan áresése igen súlyos viszonyokat teremtett, különösen a földműves lakosságra nézve. Lehetővé kell tenni a földművesek terményeinek jobb áron való értékesítését, fel kell emelni fogyasztóképeségét és kedvezőbb feltételeket kell szabni a földműveshitelk

terén. Ezek a legfőbb problémák, amelyek Önök előtt állnak.”

A király beszéde után a parlament és a szenátus együttes ülésén a képviselők döntést hoztak arról, hogy a beszédre válaszfeliratot intéznek a királyhoz, és egy harmincegy tagú bizottságot alakítottak a dokumentum megfogalmazására. A bizottság a válaszfeliratot január 21-én terjesztette a parlament elé. Ezzel pedig megkezdődött a törvényhozásban a válaszfelirat vitája.

Felszólalnak a nemzeti kisebbségek képviselői

A királyi diktatúrában nem volt kétség, hogy a parlament és a szenátus együttes ülésén a képviselők a válaszfelirattal egyetértésüket fejezik ki a király beszédében megállapított

takkal, és azt irányadónak tekintik a törvényhozásra nézve. Az sem volt kérdés, hogy a dokumentumot elfogadják. A válaszfelirat vitája így nem érdemel különösebben figyelmet. Érdekesek viszont a délvideki kisebbségek képviselőinek felszólalásai. Január 26-án Kraft István, a jugoszláviai németek képviselője szólalt fel, a többi képviselőhöz hasonlóan a királyt és rendszerét éltette.

„– A jugoszláviai nemzeti kisebbségek, de különösen mi, németek a legjobban kívánjuk az ország, különösen hazánk boldogulását. Nyíltan kijelenthetjük, hogy jobban-rosszban hajlandók vagyunk megosztani a sorsot a többségi polgárokkal, minden erőnket a haza rendelkezésére bocsátjuk, hogy a többségi polgárokkal karöltve dolgozhassunk az ország javára és felvirágzására,

I. Sándor 1932. január 18-án mondott beszédet a parlamentben

átmentett történelem

nekünk, jugoszláviai németeknek Jugoszlávia boldogulása az egyetlen és főcélunk, minden tudásunkkal ennek a célnak állunk szolgálatára.

– Mi jugoszláviai németek, akik évszázadok óta élünk kisebbségi sorban, nem csak a nemzeti fennmaradásunkért és kultúránkért küzdünk, de az ország szociális és gazdasági boldogulásán is dolgozunk, mert ez a szívünkön fekszik. A legnagyobb hálával vagyunk eltelve Őfelsége Alekszandar király atyai gondoskodásáért, amelyben az ország minden polgárát egyformán részesíti. A legőszintébb érzéseket tolmácsolom, amikor közlöm, hogy a kisebbségek azt óhajtják, hogy Őfelsége Alekszandar király továbbra is a legteljesebb megalégedés felé vezesse az ő hű és áldozatkész népét” – olvasható Kraft István beszéde a Napló január 27-ei számában.

Szintén január 26-án szólalt fel Szántó Gábor, a jugoszláviai magyarság egyetlen képviselője, aki Kraft Istvánhoz hasonlóan kiállt a királyi diktatúra rendszere mellett, és a magyarság lojalitásáról igyekezett biztosítani a hatalmat.

„Ebből a trónbeszédből a jugoszláviai magyarság azt látta, hogy a parlamenti rezsimben is a rend, munka, törvényesség és a teljes egyenjogúság politikáját fogják folytatni, ahogy azt január hatodikán bevezették, hogy őket egyenjogú polgároknak tekintik. És ez az, amit ők egyedül óhajtának és amire törekszenek.

Ez a fő oka annak, hogy a magyar kisebbség olyan egyöntetűen adott kifejezést odaadásának és hűségének multévi manifesztációi alkalmával és ezért vett olyan óriási számban részt a képviselők választásában. (Taps.)

Hogy ezt helyesen megérthessük, nem szabad elfelejteni, hogy a korábbi párturalmak alatt éppen a magyar kisebbség igen siralmas helyzetben volt és a saját bőrén érezte a pártoskodás üldözéseinek minden rossz oldalát és az önkényt, ahogy azt az egész jugoszláv nép is érezte” – idézte Szabó Gábor szavait a Napló január 28-ai száma.

Szántó Gábor a fentiek mellett a diktatúrát ért külföldi kritikákra is reflektált.

„A külföldön sokan – egyesek tájékoztatlanságból és még többen gonoszszágból – a január hatodiki rezsimet diktatúrának nevezték és azt mint az alapvető polgári jogok negációját igyekeztek feltüntetni. Én erről a helyről bátran állítom és meg vagyok róla győződve, hogy így gondolkodik minden jugoszláviai magyar, hogy noha azelőtt nem érezték magukat annyira biztosítottaknak és nyugodtaknak munkájuk végzése közben és jogaik birtokában, mint január hatodika után. (Taps és helyeslés)” – mondta a képviselő.

Szántó Gábor beszédében azonban a rendszer dicsérete mellett néhány, a jugoszláviai magyarságot érintő fontos kérdésre is felhívta a közvélemény figyelmét. Megemlítette például a magyar tanítóképzés hiányának problémáját.

„A volt Vajdaság területén több mint háromszáz elemi iskolai osztály van, amelyekben a gyermekeket anyanyelvükön tanítják. Bár ebben a tekintetben nincsen semmi kifogásunk sem, mégis rettegünk kell a jövő miatt, mert nem áll módunkban, hogy saját eszközeink-

ből fenntartsunk egy magántanítóképző iskolát, amelyből az új tanító-generáció kikerülhetne. Ezért önköz mindnyájukhoz apellálok, hogy alapítanak egy állami tanítóképző iskolában párhuzamos osztályokat, amelyben kitanulhatnak az ifjú tanító-generáció, amely alkalmas lesz arra, hogy gyermekeinket anyanyelvű oktatásban részesítse” – mutatott rá a képviselő.

A felszólalásban az oktatás mellett a jugoszláviai magyarság döntő többségét érintő mezőgazdaság is szóba került.

„Őfelsége a király a trónbeszédben hangsúlyozta, hogy a törvényeket egyenlően kell alkalmazni az ország összes részeiben s minden polgárral szemben különbség nélkül, tehát vallási és nemzetiségi különbség nélkül is. (Helyeslés a Ház minden oldalán)

Ezen alapján a dolgos, de szegény magyar földműves tömegek remélik, hogy ők is élvezni fogják az agrárreform áldását, mely nem csak a feudális mult maradványait likvidálta, hanem a szociális igazság és harmónia egy nagy elvét is megvalósította” – fejezte ki reményét Szántó Gábor.

könyv

A HIMNUSZ SZERB FORDÍTÁSA

Nemzeti imádságunk – a Himnusz. Forum Könyvkiadó Intézet – Collegium Hungaricum, Újvidék–Belgrád, 2021

Kisebbségi sorban minden magyar embernek megvan a maga Himnusz-élménye, lévén a nemzeti imádságunk vállalása egyben közösségi hitvallás is, melyet olykor – elkeseredettebb időkben, ahogyan keletkezésének pillanatában is – rejtegetni kellett. Erkel Ferenc emelkedett, ünnepi zenéje olykor eljutott hozzánk a rádió hullámain, de Kölcsey Ferenc versének megismerése már komolyabb kihívást jelentett a délvidéki ifjú nemzedékek számára. Hogy miért is történhetett így, arra megbízható választ kap az olvasó az újvidéki Forum kiadó és a belgrádi Collegium Hungaricum közös kiadásában magyar és szerb nyelven megjelent *Nemzeti imádságunk – a Himnusz* című kötet olvasásakor. Pintér Attila, Magyarország belgrádi nagykövete a kiadványhoz írt *Előszó a Himnusz szerb fordításához* című bevezetőjében kiemelte: Kölcsey Himnuszának első, olasz fordítása alig két évtizeddel a mű születése után, 1842-ben keletkezett, majd hamarosan héberre, franciára és angolra is lefordították. Napjainkig a magyaron kívül összesen huszonhat nyelven olvasható, szerb fordítására azonban csak a közelmúltban került sor: két kiváló fordító, Milosevits Péter és Draginja Ramadanski ültette át szerb nyelvre. „Tekintettel a kiváló kétoldalú kapcsolatokra – hangsúlyozta Pintér Attila –, úgy gondoltuk, fontos lenne, ha a Himnuszt a déli szomszédunk nyelvére is lefordítanánk, hozzájárulva ezzel a két nép közti kapcsolatok további mélyítéséhez.”

A kötetben Csőke Márk *Nemzeti imádságunk – a Himnusz* című tanulmányában foglalta össze Kölcsey Ferenc művének keletkezéstörténetét, és méltatta annak jelentőségét. Az 1790.

augusztus 8-án Szódemeteren született Kölcsey tanulmányait a Debreceni Református Kollégiumban végezte, ahol elsajátíthatta a protestáns és kurucos szellemiségű, nemzete sorsáért aggódó gondolkodást, mely alkalmat adott a számára a magyar reformkor fölvilágosult értelmiségi köréhez történő csatlakozásra, Kazinczy Ferenc mellett meghatározó alakja lett a nyelvújítási mozgalomnak. Ő maga fogalmazta meg kora progresszív üzenetét: „rég lakjaiból s földéről el lehet üzni a nemzetet, s egy más földön megtelepedve még is nemzet maradhat: de a nyelvétől megfosztott nép többé nem él”. Költeménye, a *Hymnus – A magyar nép zivataros századaiból* – „mely egyszerre Istenhez forduló fohász, kortársainak szóló politikai üzenet és lelkesítő példabeszéd, mely a magyar történelem összefoglalása is” – a kézirat szerint 1823. január 22-én született, de csak 1828 végén, 1829-es keltezéssel Kisfaludy Károly *Auróra* című almanachjában jelent meg. Erkel Ferenc 1844-ben zenésítette meg.

A tanulmány szerzője kiemelte: a 19. század elején a magyarságnak nem volt egységes nemzeti himnusza, „a kort a vallási széttagoltság határozta meg, ami a himnuszként elfogadott ének esetében is tükröződött: a katolikusok a *Boldogasszony Anyánk* című imádságot és a Szent István életéről szóló *Ah, hol vagy, magyarok tiündöklő csillaga* kezdetű éneket tartották himnuszuknak, a reformátusok pedig a *Tebenned bíztunk, elejétől fogva* című zsoltárt énekelték himnuszuk gyanánt”. Szólon azonban bárhogyan is a himnusz, éneklő közönsége a nemzet és a haza fölvirágzására kérte isten áldását. A reformkor íróinak, szellemi vezetőinek és politikai szereplőinek gondolatvilágában már ott szerepelt – a jobbágyfölszabadítás, a közteherviselés, a törvény előtti egyenlőség mellett – minden haladó gondolat és követelmény, ami azután sorra bekerült az 1848.

március 15-én megfogalmazott *Mit kíván a magyar nemzet?* címen megjelentetett 12 pontba. Fazekas Mihály *Lúdas Matyi* (1815), Katona József *Bánk bán* (1817), Vörösmarty Mihály *Zalán futása* (1825) és *Szózat* (1836), valamint Petőfi Sándor *János vitéz* (1844) és Arany János *Toldi* (1847) című költeményei jelezték a magyar reformkor költészetét, valamint azt a politikai közhangulatot, amely elősegítette, hogy 1844-ben Magyarország hivatalos nyelve a némettel szemben a magyar lett.

Csőke Márk tanulmányában rámutatott: Kölcsey Himnuszában jelen van az egész magyar történelem emlékezete, megtalálhatók benne a középkori krónikáirók fájdalma, a református és a katolikus prédikátorok sóhaja mellett Zrínyi Miklós nemzetét féltő gondolatai, akitől Kölcsey a „kollektív bűnbánat motívumát is kölcsönözte”. A költő – Vörösmarty Mihály *Emberék* (1846), *A vén cigány* (1854), Arany János *Buda halála* (1862) című verseihez hasonlóan – a leltűnt korok hatalmas tudását egyesítette a költeményében. „*Őseinket felhozád / Kárpát szent bérceire, / Általad nyert szép hazát / Bendegúznak vére*” – szólal meg a krónikák emléke, és a vers soraiban „egy ezredév története és történelmi tapasztalata” tekint vissza ránk. Nemzeti imánk népszerűségét mutatja, hogy 1845-ben erdélyi útján Deák Ferencet és Vörösmarty Mihályt Kolozsvárott az ünneplő tömeg a Himnuszt énekelve köszöntötte. 1848. március 15-én, a forradalom napján a Nemzeti Színházban is felcsendültek Kölcsey Ferenc sorai. Kölcsey és Erkel műve azonban csak az 1867-es kiegyezés utáni évtizedekben, a nemzeti újjászületés korában kezdte betölteni mai szerepét, hivatalos nemzeti himnuszszá választ csak a magyar alkotmány 1989-es módosítása mondta ki.

Mák Ferenc

Andrić Edit és Toldi Éva *A magyar himnusz szerb fordításairól* című tanulmányában gondos elemzést végzett Milosevits Péter és Draginja Ramadanski szerb fordításainak. A szerzőpáros kiemelte: Kölcsey Himnuszának fordításakor nem elegendő, hogy a fordító kiválóan ismerje mindkét nyelvet, ismernie kell a kiinduló nyelvi kultúrát is. Különös odafigyelést igényel annak fölismerése, hogy Kölcsey a versében tudatosan archaizált. „Már első pillantásra kiderül – emelték ki a tanulmány írói –, hogy Petar Milošević szövege minden tekintetben ragaszkodik az eredeti alkotás formai jellemzőihez”, megtartja a nyolcsoros versszakokat, a sorok szótagszámát, míg Draginja Ramadanski kötetlenebbül bánik a poétikai elemek alkalmazásával.

Óriási a kulturális és a politikai jelentősége annak, hogy 2021-ben Kölcsey Ferenc *Hymnus – A magyar nép zivataros századaiból* címmel írt költeménye, a magyar nemzet Himnusza a Forum Könyvkiadó és a Collegium Hungaricum közös gondozásában – jelezve egyszersmind a kor szellemét is – egy igazán tetszetős, remekül illusztrált kötetben megjelenhetett.

könyv

CIGÁNY ORAL HISTORY

Háy János: *Mamikám*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2021

A kötet információs oldalán, ez az elejétől kezdve a 4., számozatlan oldal, a következő mondatot olvashatjuk: „A kötet helyesírása számtalan helyen eltér az akadémiai helyesírástól.” Ez, mondjuk, eléggé megengedő kijelentés, hiszen a szövegfolym az akadémiai helyesírásból mindössze a központosítást és olykor a nagy kezdőbetűket tartotta meg. A regény a palócföldi tájszólásban szólal meg, a hangzók kiesnek a szavakból, lekopnak a szóvégekről, hol megnyúlnak, hol lerövidülnek, de ez a ronsolt nyelv epikai értelemben, sőt talán dialektológiai szempontból is autentikus, hiteles. Olyan, mintha hangfelvételtől írt volna át a szerző az elbeszélte történetet. Ennek ellenére könnyű olvasni, mert agyunk „lefordítja” számunkra a szöveget.

Azért az óriásmonológ jóval több egy történetnél, a cigány lány fecsegése nemcsak egy Ipoly menti település jelenét ábrázolja, hanem általában a magyar falu körképét mutatja fel, ahol egymás mellett élnek parasztok, ők a magyarok, meg cigányok, a két etnikum igencsak távolságtartó egymással szemben, de még a kultiválódott romák is elutasítják az oláh cigányokat, a tehetősebb parasztok pedig lenéznek az alacsonyabb sorba kényszerültek. Ezeket a dolgokat a média olykor megpendíti, de a problémák mélységét nem tárja fel úgy, mint ez a regény.

A regény beszélője egy félárva cigány lány, akiből a mű végére kétgyermekes leányanya lesz. Magát árvának tartotta, anyjára csak úgy tekintett, mint a nőre, aki megszülte. Az anyja nem törődött vele meg a testvéreivel sem, még októberben is kicsapta őket meztelenül az utca porába, meg összeállt egy „négerrel” (oláh cigánnyal), akinek odavetette idősebb lányát, hogy maga is megkapja, amire a teste vá-

gyott. A néger igencsak kedvelte a pálnát, a munkát meg annál kevésbé, így rávette a párját meg egy börtöncimboráját, hogy lopni járjanak, lehetőleg távol a falutól, ahol éltek, mert ott rögtön őket gyanúsították volna meg. A lánykát, a későbbi elbeszélőt is vitték magukkal, mert kicsi és vékony volt, még a fürdőszoba ablakán is be tudott mászni, majd kinyitotta vagy a bejárati ajtót, vagy a szobaablakot.

Egy ilyen alkalommal a rendőrök rajtakapták a társaságot, a nő, aki a lánykát szülte, meg a néger börtönbe kerültek, a lányka meg két évre intézetbe. Onnét szabadulva iskolalátogatásra kötelezték, de az iskolában csak beültették a padba, nem törődtek, nem foglalkoztak vele, csak időnként beírtak egy egyest a naplóba, és ezzel el is volt intézve a cigányoktatás. Az iskolától megszabadulva kezdett járni az arany szívű Mamikához, akivel annak haláláig szoros kapcsolatban állt. Mamika igyekezett megtanítani a gazdálkodás, a megélhetés alapjaira, de a lányka ügyetlen, figyelmetlen, kicsit kelekótya volt, egyszer ültetett a Mamikától kapott sós kát, de hagyta annyira elgázósodni a kertjét, hogy többé nem talált rá a veteményre. Egyszerűbb volt kölcsönkérni. Mamika ugyan zsörtölődött, de mindig adott, krumplit, tojást, még tortát is sütött a lányka kisebbik, értelmi fogyatékos lányának. A lányka így foglalta össze életfilozófiáját: „Láss, Mamika, a cigántó is lehet tanúni, hogy ne ronscsuk e a mai napot azza, hogy milyen lesz a hónap. Nem lehet úgy éni, mind a Fiatalpapa ét, hogy mindig tervezett valamit, hogy mi lesz, oszt mi lett, az lett, hogy jó meghat, amikó nem tervezte, mert aszitte, hogy majd marad idő, egyszer maj éni. Csak most lehet éni, Mamika, majd nem lehet.”

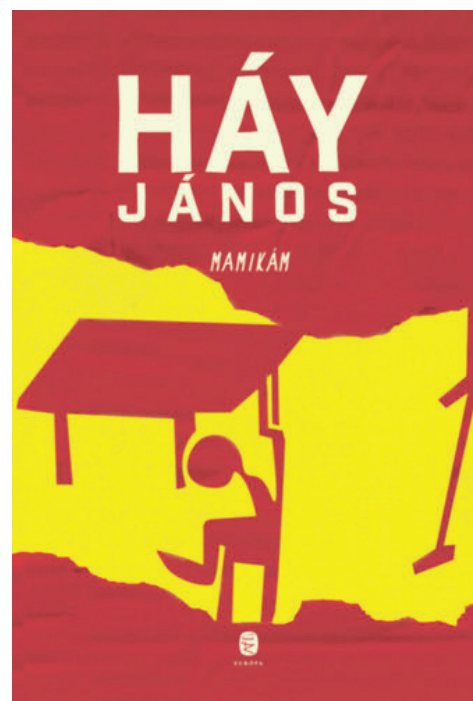
A lányka azzal hálálta meg a Mamika jószágát, hogy meglopota. Szeretót talált magának, egy leszázalékolt trakto-

ristát, de annak csak akkor kellett a nő, ha vitt neki pálnát. Hát a Mamikának a kamrájában volt pálna, a lányka azt apránként elhordta. Ő nem ivott, a férje sem, aki paraszt volt, meg nem is a hites ura, hanem csak együtt laktak, büdös volt neki a munka, mint a négernek, és még a csokit és a kekszet is elette a kisebbik lánya elől. A Mamika észrevette, hogy fogy a pálnakája, nem hagyta szó nélkül, de nem csapott nagy patáliát miatta, a lányka meg igyekezett kiengesztelni. Ha volt pénze – mert néha kapott idénymunkát, meg egy ideig az idősek otthonában takarított és mosogatott –, vett a Mamikának kávét meg csokoládés kekszet. Aprópó, pálna. Mamika apja úgy tartotta, hogy az a legjobb beruházás, hiszen a barack lehullik a fáról, a szilvát meg csak le kell rázni, aztán a cefrét kifőzetni, és az elspájzolt pálna nem veszít értékéből, mindig pénzzé lehet tenni. Mutakozott is kereslet iránta a faluban, szinte mindenki alkoholistá volt.

A papok is megitták a magukét, meg a fehérsépet sem vetették meg, szakácsnőt tartottak, az volt a szeretőjük, de szorgalmasan látogatták a faluban az özvegyasszonyokat meg a férjezetteket is, azt beszélték, hogy a papnak sok gyermeke van a faluban. Bátran tehették, mert megvolt a bűnbocsánat receptje: meggyönták a bujálkodást a másik papnak, az meg feloldozta őket, és így történt ez viszont is.

A lányka idősebb lánya felköltözött Pestre, ott talált magának egy négert, akár a nagyanyja, aki rávette a drogra és a kurválkodásra. Ő már elveszett az anyja számára, majd a Mamika is, végül a lusta élettársa is. Ez már olyan tragikus zárása a regénynek, hogy nem részletezhetem. Helyette idézek még egy rövid részletet a regény derekáról: „Az apám az mesét, de meghat, olyan régen, hogy nem emlékszem, mirő mesét, a pataknyarró, biztos arról, ahó laktak a cigánok,

Fekete J. József

hogy milyen vót, amikó este nótáztak meg verekettek, mer valaki ecsábitotta a másiknak a jányát. De má nem emlékszek, mer régen vót, nem is a jányát, hanem a feleségit, az meg a cigánokná szent, hogy olyat nem lehet csinányi, mer megmurdel, aki ilyet csiná, és vót is ott halál, de a rendőrök nem tanáták a tettest, mer mindenki tutta, hogy megérdemőte, aki meghat. Ez a szabály, ha ezt a szabályt nem társák be, akkó bármí történhet, mindenki öszszefekhet füve-fává. A cigánokná megvan, hogy mit lehet csinányi, oszt minek mi az ára, ha csinálod, mer pont abba szeretté bele, akibe nem vót engedve, mer egy más ember asszonya vót, addig csináhatod, amíg ki nem derü, oszt meg kő bűnhőnni, nem úgy van, mind a parasztokná, hogy válás, meg emegyek, meggyónom a papná, egyik pap a másik papná.”

Igaza van Háy Jánosnak, ronsolt életről csak ronsolt nyelven lehet megmondani.

MESEORSZÁG RÍMEI

Kovács Jolánka: *Rímes mesék*. AB ART Kiadó Kft., 2021

„Volt egyszer egy csipkebokor, itt, nem messze az udvaron. Alatta egy csöppnyi vár, benne lakott Ottokár. Hideg volt kint, hideg ősz. Ej de fázott Ottokár! Vacogott a foga már. És a gondja nőttön-nőtt: miből vegyen tüzelőt?”

A mese ezernyi lehetőséget kínál arra, hogy történeteken keresztül mutassuk meg a világot, az érzelmeket, teremtsünk és újraépítsünk hagyományokat – mondják a mesepedagógusok. Csak akkor és úgy lehet szívtől szívig élni, lélektől lélekig történetet mondani, ha olyan történetet választunk, amely a gyermek aktuális igényeire válaszként rímel.¹

Kovács Jolánka, a kiváló meseíró, író, műfordító és tanár új kötete is éppen ilyen. Ez a második mesekönyve. A *Rétesország meséi* után most a *Rímes meséket* vehetjük kezünkbe, mind a nyolc darabja rímes, ritmikus prózanyelven íródott.

A hat cicáról, a piros fülű nyusziról, Dorottyáról, a tyúkocskáról, Egér Egon

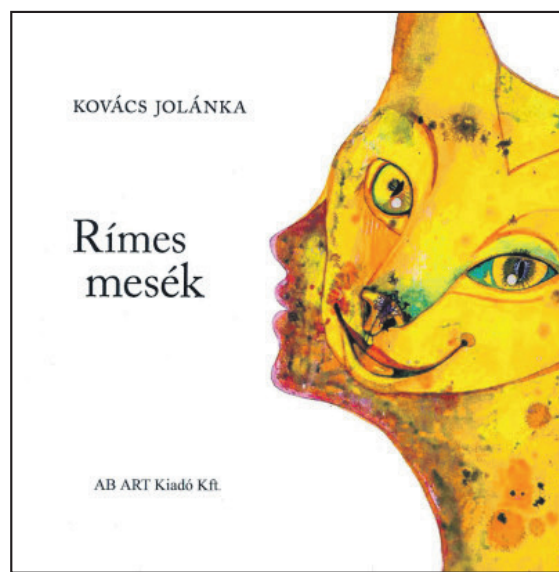
és a Kacska Macska barátságáról szóló történeteket nem csak a gyerekek hallgathatják örömmel, szülők és nagyszülők is kedvüket lelhetik bennük, annál is inkább, mivel az író pontosan tudja, mit is kell kis olvasói kezébe adni. Kovács Jolánka maga is „meseínyenc”, aki saját bevallása szerint már hatévesen közel került a könyvekhez, amikor nővérevel először látogatott el a könyvtárba, ahonnan hazatérve éppen rétest sütöttek náluk. Emlékeiben a finom sütemény illata mindörökké összekapcsolódott a könyvek színes világával, az olvasással.

A *Vörös mese*, a *Sánta mese* és *Ottokár* története pedig Lázár Ervin mesevilágát idézi. Akárcsak a *Négyszögletű Kerek Erdő*ben, amely egy olyan világnak a jelképe, amely nincs ugyan, de nagyon jó lenne, ha létezne, a mesehősök itt is el tudnak menni egy olyan helyre, amely a nyugalom és a béke szigete, ahol elfogadják őket olyannak, amilyenek. „Akit nagy csatlakozások értek a világban, az ebben a Négyszögletű Kerek Erdőben vágyakozik egy olyan közösségre, ahol megértésre talál. S mivel hogy én onnan indultam, egy olyan közösségből, ahol megértésre találtam, örökké oda

vágyódom” – mondta maga az író is. (Idézet a *Szerelmes földrajz – A Négyszögletű Kerek Erdő – Lázár Ervin* című filmből.) A vörös ember a vörös tenger partján találta meg a boldogságot, ahol csodálták azokért a tulajdonságaiért, amikért otthonról el kellett jönnie, a sánta leány pedig a sánta legény oldalán éldegél boldogan.

Kovács Jolánka meséi rövid, csattanóval végződő történetek, melyek már akár a három-négy éves korosztálynak is ajánlhatók „fogasztásra”, a rímek lendületet adnak a szövegnek, fülbemászó lejtésükkel. A mai gyerekeknek, az ún. „alfa-generációnak” szórt figyelmük van, nehezebben tudnak egy 25–30 perces mesét végighallgatni. Ezek a rövid, rímes mesék könnyen befogadhatóak, minden korosztály talál valamit bennük, amitől a szívébe zárja őket. A kicsit nagyobbcskák feladatát is ad: az *Egér-macska barátság* című mese befejezését az író a gyerekekre bízta: „De hogy aztán mi lett, azt ki tudja? Barátok lettek-e? És ha igen, meddig? Ameddig csak él-

Lódi Gabriella

tek? Vagy talán egy percig? Gondold ki te, hogy végtére mi legyen a mese vége!”

A mesélés célja az örömszerzés mellett az is, hogy segítségükkel a gyerekek felfedezzék az összefüggéseket a világban, képesek legyenek történetekben gondolkodni, ebben a rendszerben önmagukat is elhelyezni, és másokhoz kapcsolódni.

Olvassunk hát meséket, meséljünk sokat. Hiszen „a mese a nevelés táltos paripája”.

¹ Vö. Tóth Kata: Harminc éve mesél kamaszoknak, felnőtteknek. Bajzáth Mária mesepedagógus. www.vaol.hu/26/01/2020.

NÉZŐ VOLTAM A DESIRÉN

Lukács Lilla

Ősszel, amikor már megfelelően hűvös az idő, meleg a radiátorok, és esténként köd borítja be a várost, akkor kezdődik a Desiré. Teljes nevén a *Desiré Central Station nemzetközi/regiónális kortárs színházi fesztivál*. Idén november 19. és 29. között került rá sor, a Desiré így már tizenharmadik alkalommal biztos pontja a novembernek, jöhet bármi – de tényleg bármi, akár egy világjárvány is –, a Desiré életet, még konkrétabban színházi életet hoz a borongós, hűvös őszi-téli Szabadkára. Ha megengedik, eláru-
lok egy nagyon intim dolgot: az idén életemben először fizettem a Desiré-jegyekért. Nem, nem azért, mert eddig potyautasként belógtam volna az előadásokra, hanem mert 2015 és 2020 között a fesztivál – rendes vagy külsős – munkatársaként részt vettem annak szervezésében. A Desiré azóta nekem (is) a szívügyem, sok kín, de annál sokkal több siker és öröm kötődik hozzá. Azt már tudtam, hogy hogyan készül a fesztivál, de hogy milyen a befogadó, vagyis a néző székéből átélni, azt ebben az évben tapasztaltam meg először. Telefonon jegyet foglaltam, időben felvettem – mint ahogy egy jól nevelt nézőnek illik –, és elsétáltam a megnyitóra. A Kosztolányi Dezső Színházhoz érve már elkapott a Desiré-vibe, elvettem egy forró kávét a tálcáról, és míg kortyoltam, felkapcsoltam a kabátomra a Desiré-kitűzőt, és átnéztem a fesztiválkatalógust. Nézzük, mi volt benne.

Az idei fesztiválra, amely a *The History and You* – vagyis *A történelem és te/ti* alcímet viseli, Szerbiából, Magyarországról, Franciaországból, Montenegróból, Észak-Macedóniából, Horvátországból, Szlovéniából, Svájcban és Bosznia-Hercegovinából érkeztek színházcsinálók, társulatok – összesen tizennégyféle előadást tizenhét alkalommal játszottak, a program részét képezte továbbá három koncert, és három Desiré Akadémia – amely a fesztivál kísérőrendezvénye – eseményen vehettek részt az érdeklődők, színházi műhelymunkán és beszélgetéseken.

Három előadásra volt jegyem, mindegyik címe egyszerű, ezekről fogok írni, nem egyszerűen: *Omma* (r.: Nagy József), *Félelem* (r.: Igor Vuk Torbica) és *Mefisztó* (r.: Urbán András). A fesztivál többi előadásáról csak röviden.

A 2021-es Desiré Central Station Fesztivált – hagyományosan – Urbán András, a fesztivál és a Kosztolányi Dezső Színház igazgatója nyitotta meg két rövid mondattal: köszöni, hogy itt vagyunk, és jó szórakozást kíván. Ezután a franciaországi Atelier 3+1 tár-

sulat *Omma* című előadása következett, a legendás, nemzetközileg ünnevelt koreográfus, táncművész, Nagy József rendezésében. Nagy előadásai iránt – akár az általa rendezett vagy játszott performance-ról, előadásról van szó – minden alkalommal óriási az érdeklődés, az elsők között fogynak el rájuk a jegyek. Így történt ez idén is, aki nem csapott le a jegyére időben, az csak elmondásból tudhat bármit az előadásról, amelyet egyébként kétszer is játszottak a fesztiválon. Az *Omma* már a 2020-as Desiré programjában is szerepelt, de az akkori még szigorúbb, főként nemzetközi járványügyi intézkedések miatt a társulat az utolsó pillanatban mégsem tudott részt venni a fesztiválon.

Az omma ógörög szó, jelentése szem vagy látvány. A tér üres, semmi díszlet, semmi kellék, csak nyolc táncos (Djino Alo Sabin, Timothé Ballo, Abdel Kader Diop, Aipeur Foundou, Bi Jean Ronsard Irié, Jean-Paul Mehansio, Boukson Séré, Marius Sawadogo) Maliból, Szenegálból, Elefántcsontpartról, Burkina Fasóból, a Kongói Demokratikus Köztársaságból és Kongó-Brazaville-ből, ők is egyszerű, sallangmentes valójukban: fekete nadrágban és zakóban a fekete térben. Ezt meg is állapítja magukról és a környezetükről, magyarul: fekete. A rendező az egyik interjújában azt mondta, hogy a tánc, a mozgás gyökereit, eredetét szerette volna kutatni, erre pedig, úgy vélte, a legjobb, ha afrikai táncosokkal dolgozik együtt. Nagy feltevése, hogy a tánc együtt született meg az emberiséggel, a tánc és a mozgás forrásához való visszatérés pedig a világegyetem eredetéhez való visszatérést jelenti. A tánc tehát, amelyet a színpadon látunk, közös és univerzális.

Az előadás az egyszerűséggel, a testek, fények, hangok tiszta és lecsupaszított valójukban való használatával mutat meg rengeteg hatást, mozgólámpát, egyéni és közös kultúrát. A táncosok olykor együtt alkotnak egy testet, de gyakran nagyon is le- és kívánnak a közös testről, ezzel körkörös interakció és kölcsönösség jön létre az egyén és a csoport között. Apró, pontosan megkoreografált egyéni és közösségi történeteket látunk, megjelenik a rabszolgaság, az identitáskeresés, az egyén és a társadalom viszonya. Férfias munka. A közönség tomboló ovációval fogadta az előadást, még napok múlva is erről meséltek ismerősök és ismerősök ismerősei, hogy mennyire katarikus élményben volt részük. Nagy József mégiscsak Nagy József.

A második napon az Újvidéki Színház és a Sterija Játékok

Desiré-hangulat

Fotók: Molnár Edvárd

közös produkciójában, *Az isteni Dzsoni parázna napjai* (r.: Jovana Tomić) című előadásban a nézők elmerülhettek a kalandor, bátor, erős, csábító, narcisztikus, szellemes, elkényeztetett és sérülékeny Dzsoni lelkivilágában, aki legbelül csak szeretetre és figyelemre vágynak.

A harmadik napon – minden bizonnyal a járvány miatt – nem tartottak előadást, mindenki otthon töltődhetett fel a következő napok programdömpingjére.

A negyedik napon a szlovén Širom együttes (Ana Kravanja, Samo Kutin, Iztok Koren) adott koncertet, a zenekar tagjai a népzenei alapokhoz visszanyúlva mindenféle különleges hangszert megpendítettek, vagy csak megszólaltattak. Aki ott volt, közelről láthatott balafont, bendzsót, zurnát, kalimbát. A zene közben pedig hű maradt a népzenei alapokhoz. A koncert az Etnofesttel együttműködésben valósult meg.

Az ötödik napon a zágrábi RadioTeatar *Filmzene egy el nem készült filmhez* című előadását hozták el Szabadkára, műfaját tekintve igen izgalmas: zenés-verses street movie. A darab a Nina Bajsić zágrábi költő, énekes-dalszerző, drámaíró és Nenad Marić belgrádi költő, énekes-dalszerző, festő között zajlott párbeszéd során született verses, prózai és zenei felvételekből állt.

A hatodik napon két előadás is szerepelt a fesztivál programján. Először a francia La Belle Meunière – La Poétique des Signes társulat *Ripityára törve* című darabját mutatták be, és szétverték benne egy szekrényt. A három alkotó, színész/koreográfus, színész/rendező és díszlettervező/képzőművész a destrukcióról, ezzel párhuzamosan pedig az újrateremtésről mesélt szavak nélkül is, összehozták az akadályokat, a terhek-től való megszabadulással pe-

dig megkönnyebbültek. Ezt követően a budapesti Átrium és a Mentőcsónak közös előadására, a *Holtverseny* (r.: Kovács Máté) című monodráma sietett át a közönség. A darab a fiatalok sodródásában merül el – úszás volt ez, egy részben.

A hetedik napra akadt bőven program. A Kosztolányi Dezső Színház, a berni Schlachthaus Theater, a zürichi Theater Winkelwiese és a pristina Qendra Multimedia *A kettőzött élet* (r.: Maike Lex) című koprodukciója két alkalommal is a program részét képezte. A produkció igen különleges, az egykori Jugoszlávia utódállamaiból származó színészek soknyelvű előadása, több nyelven kutatja az identitást és egy másik élet lehetőségét, közben pedig különböző perspektívából mutatja meg a történelmet. A Bitolai Nemzeti Színház már gyakori vendég a fesztiválon, több alkalommal láthattunk tőlük előadást. Ebben az évben a *History of Motherfuckers* (r.: Urbán András) című, William Shakespeare *Coriolanus* című drámájának motívumaiból felépülő darab érkezett Szabadkára, előadás egy népről, amelyet a külső ellenség egyesít, semmi egyéb. A késő esti órákban igazi színházi ürlélményben lehetett része a nézőnek. A *Finalizmus: Postgravityart – Informansz* (r.: Dragan Živadinov) Dragan Živadinov, Dunja Zupančič és Gregor Mesec közös projektje posztgravitációs művészetéről, az univerzum kulturalizálásáról, a tudomány és a művészet összekapcsolásáról.

A nyolcadik napon következett az újvidéki Promena Művészeti Akadémiai Színház *Három tél* (r.: Jasna Đuričić) című előadása. Egy zágrábi családnak, főként női tagjainak a boldogulása vagy épp nem boldogulása által mesélték el a 21. század, azon belül pedig az egykori Jugoszlávia három fontos

történelmi pillanatát: 1945-öt, 1990-et és 2011-et.

A kilencedik napon a Boszniai Nemzeti Színház Zenica és a XX. Bosznia-hercegovinai Drámafesztivál Zenica 2021 közös előadását láthatták *Hét félelem* (r.: Selma Spahić) címmel a kollektív trauma által táplált, valóságtól elrugaszkodott illúzióvilágról. Ezen a napon láthatták még a zágrábi Grupa Színház és a Triko Cirkus Színház közös, *Mistero Buffo* (r.: Lee Delong) című produkcióját, a kisemberről, a színész és a közönség kapcsolatáról.

A tizedik napot a Mezei Szilárd Ring Concert nevű formáció koncertje nyitotta meg, sok szabad improvizációval, régi zenével és Mezei Szilárd-kompozícióval. A belgrádi Bitef Színház *Mozgás* (r.: Jovana Tomić) című előadása öt térben zajlott, a nézők folytonos mozgásban, csoportokra bontva merülhettek el a színház öt különböző világában. Ezen a napon került színpadra a Piroti Nemzeti Színház *Félelem – egy megkapó emberi történet* (r.: Igor Vuk Torbica) című produkciója, amely a rendező szerzői előadása Franz Xaver Kroetz drámái szövegei alapján (játsszák: Aleksandar Radulović, Aleksandra Stojanović, Zoran Živković, Natalija Geleban, Milan Nakov, Danijela Ivanović, Aleksandar Aleksić, Milica Filić). Ez az előadás még mindig elevenen él bennem, gyakran be-bevillannak belőle képek, jelenetek, egyszerre volt hátborzongató, végtelenül megható és egyszerűen csak jó. Az előadást Igor Vuk Torbica rendezte, aki 2020 júniusában tragikusan fiatalon elhunyt, generációjának egyik legfontosabb rendezője, számos színházi díjjal kitüntették, rendezéseit fokozott figyelemmel kísérte a színházi szakma.

folytatás a 16. oldalon

színház

Lukács Lilla

A *Félelem* című előadás, amelynek bemutatóját 2020. február 13-án tartották, Torbica utolsó rendezése. November 28-án, a reggeli kávézás közben az Instagramot görgettem, amikor az applikáció által felkínált követhető profilok között megjelent Igor Vuk Torbica is. Persze csak egy rajongói vagy emlékdoldala, de első ránézésre ez nem tűnt egyértelműnek, nagyon különös érzés volt. Szóval, november 28-án este elmentem, hogy megnézzem az előadást. Az ismertető szerint: „A Piroti Színház előadásában Kroetz szövegrészletein keresztül szeretnénk volna rávilágítani jelenünkre, az *itt és most*. Azonban nem a Kroetz-szövegek egyszerű színpadra állításával tettük ezt meg, hanem bizonyos szövegrészletekből alkottunk egy teljesen új egészet. Az ő anyagát ütköztettük a mágikus realizmus világával, és igyekeztünk a darabot elsősorban a GROTESZK irányába vinni, amely képes megnevetetni, de végül mégis kellemetlen érzést okoz. Igyekeztünk mindenekelőtt egyfajta társadalmi allegóriát felvázolni a félelemtől és a polgári tétlenségünkről egy olyan helyzetben, amelybe valahogyan mindannyian *belecsusszantunk*.” (Igor Vuk Torbica) A darab olyan helyszínen játszódik, ahol senki sem tölt sok időt, csak jön és megy, lehetőleg a legkevesebb interakcióval: egy társasház vagy panelház folyosóján. Én is ilyen épületben lakom, feltételezem, több olvasóval együtt, és mindannyian tudjuk, hogy a közös folyosón nem barátkozunk, csak köszönünk az ismeretlen szomszédnak, és megyünk tovább. Így vannak ezzel a darab szereplői is, akiket a félelem – mindentől és bármitől való félelem – hoz össze, Kovács furcsa szimbiózisban élő közösséggé, amelynek bázisa és otthona az abszurd közös tér, a folyosó lesz. Itt bontakoznak ki a személyes történetek, vagyis bontakoznának ki, ha nem végtelenül felületes módon kommunikálnának, és (nem) nyílnának meg egymásnak. Az emelet lakói valamilyen szempontból mind-

annyian tengődnek, tagadásban élnek – nem vesznek tudomást a betegségről, munkanélküliségről, dologtalanságról, kiégettségről. Egymás problémájára akkor sem reflektálnak, ha szembesítik őket vele, el is határozzák, hogy csak a jó és kellemes dolgokról beszélgetnek. Hiszen amiről nem veszünk tudomást, az nincs, vagy előbb-utóbb megszűnik létezni. A közösségbe alattomosan beszivárog egy új tag, aki átveszi az irányítást a csoport felett, akik a félelem miatt teljesen elszigetelődnek a „veszélyes” külvilágtól, és elkezdnek rettegni az új mikrotársadalmi rendszerükben – immár egymástól. Pedig csak ki kellene állniuk magukért és a másikért – gondolja ezt a kényelmes székben ülő néző –, de ez valóban ennyire egyszerű lenne? A félelem tétlenséggel bennit. Várják – és mi mindannyian várjuk –, hogy jobb legyen, de inkább kívádják, hogy más tegyen ezért. Aki pedig kész legyőzni a félelmét, és azt mondja, elég, körülnéz, és nem lát senkit, egyedül maradt. A rettegés tárgya likvidálja a lázadót. Az előadás vége hátborzongatóan katartikus, a gyilkos véres kezét felénk fordítva jelzi, hogy aki csak sodródik, megfigyel, tétlen, és nem mer kiállni az elveiért, az mind bűnrészes. Igazán megrendítő az a taps, amit a színészek, az előadás, de legfőképpen a rendező kap. Senki sem múlik el nyomtalanul.

A fesztivál utolsó napján a budapesti Kultúrbrigád és az Átrium közös produkciója, a *Mefisztó – kortárs kabaré egy részben* (r.: Urbán András) is színpadra került. Az előadás Klaus Mann regénye nyomán, Mikó Csaba és Kukk Zsófia átdolgozása alapján Urbán András és a társulat közös projektje. Klaus Mann regénye, amelyből Szabó István készített kultikus nagyjátékfilmet 1981-ben, az 1920-as és 1930-as években játszódik, központi alakja pedig a hamburgi színház színésze, a kezdetben baloldali ideológiát valló Hendrik Höfgen. A hamburgi kabaré segítette őt az áhított szakmai ki-

Omnia (r.: Nagy József)

Félelem (r.: Igor Vuk Torbica)

ugráshoz, ezután pedig szakmai érvényesülése érdekében feleségül veszi az előnyös családi hátterű Barbara Brucknert. Társadalmi feljebb menetele szakmai előrelépést is hoz, Berlinben végre eljátszhatja álmai szerepét, a Mephistót. Ekkorra már a nemzetiszocialista politika határozza meg az irányt, Höfgen alázatosan idomul az új politikai szelekhez, megtagadja korábbi elveit, régi kollégáit, és behódol a náciknak. Ez tehát az előadás történetének váza, közben a kabarét idézi a

díszlet, kortárs kabaré ez, a jeleneteket élő zene kíséri. Alföldi Róbert játssza Höfgent, Hartai Petra, Huzella Júlia, Nagyabonyi Emese, Péterfy Bori, Tornyi Ildikó pedig mindenki mást – nőt, színésznőt, szeretőt, kollégát, tábornokot. Az előadás nagyban építkezik a színészek improvizációira, igen tömör anyag, ami folyamatos figyelmet kíván a nézőtől, egy percre sem lankadhatunk. Mindjárt a legelején leforráz bennünket előítéletekkel, de inkább csak szembesít velük – mindannyian gondoltunk vagy mondtunk már hasonlót, ne legyünk álszentek. Szándékos elűzlásokkal megbotránkoztat, közben pedig olyan fontos társadalmi témákat érint, mint a verbális vagy szexuális erőszak, a családon belüli és munkahelyi bántalmazás, kizsákmányolás, hogy választhatja-e a nő, hogy ne legyen anya. Az előadás mindvégig azt vizsgálja, hogy a színész mennyire kiszolgáltatott a mindenkori hatalomnak, a művésznek van-e erkölcsi felelőssége a művészet gyakorlásában. Höfgen szerint a túlélés a legfontosabb, az felülírja a morált, az erkölcsöt. Az előadás vége mégis: „Mondottam, ember: küzdj és bízza bízzál!” (Madách Imre: Az ember tragédiája)

Ugyanezen napon volt műsoron a budapesti Hodworks előadása, őket is már láthatta ko-

rábbi évek során a fesztivál közönsége. Idén a társulat legfrissebb, *Amber* (r.: Hód Adrienn) című előadását hozták el. Hód Adrienn hat táncosa az érintés kimeríthetetlenével, a test emlékezetével dolgozott az előadásban, normákat, szabályokat és elvárásokat vetkőztek le, és olyan tudatállapotba kerültek, amelyet maguknak és társuknak egyaránt teremtettek meg.

A fesztivál november 29-én este, a szicíliai Jacaránda együttes koncertjével zárult, akik eredeti szicíliai dalokkal és kortárs etnozenével oszlatták fel az őszi ködfelhőket.

A Desiré fesztivál minden évben fontos pontja kulturális életünknek, megkerülhetetlen – de miért is akarnánk megkerülni? Sokszínű és reményteljes. Az idén új, nézői szerepkörben éreztem, hogy a kemény munka megérte, a nézőnek szüksége van a Desirére.

Desiré, jövőre találkozunk!

* A Desiré Central Station Fesztivál 2021-ben a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., Szabadka város, a Tartományi Művelődési, Tájékoztatói és Vallási Közösségi Titkárság, a szerbiai Művelődési és Tájékoztatói Minisztérium, a Nemzeti Kulturális Alap, a Magyar Nemzeti Tanács, a Teatroskop és a Szerbiai Francia Intézet támogatásával jött létre.

Mefisztó (r.: Urbán András)